

NORBERT TAUER LIBURUTEGI ETA ARTXIBOAREN KATALOGOA

Jose Antonio Arana Martija
1983-XII-31

*Norbert Tauer jaunak (1898-1983) Euskaltzaindiari emandako liburu, aldizkari, gutun eta bestelako paperen Katalogoa duzu eskuetan. Nola eskuratu dugun Azkue Bibliotekan ondasun baliotsu hau Jose Maria Satrustegi jaunak azaltzen digu xeheki Euskera aldizkarian argitaraturiko bi lanetan, hots, Txekoslobakiako itzuliaren berri eta ondoreak (1983-I) eta Norbert Tauer euskaltzain ohorezkoaren gutunak (1984-I). Donostian, Euskaltzaindiaren hileroko bileretan, irakurritako txostenak dira biak, bata 1982.eko Urriaren 29an eta bigarre-
na 1983.eko Azaroaren 25ean.*

Laburpen gisa irakurleei hemen nolako hori azaltzea dagoki. Norbert Tauer euskaltzale eta euskaltzaina bizi zelarik, 1982.eko Irailaren 19tik 29ra, egin zuen Satrustegi jaunak Prähara lehen osterara eta orduan ekarri zituen Katalogoan zerbaki hauekin agertzen diren aldizkari, liburuxka eta lanak: 65-70, 105, 195, 283, 284, 293 eta 305. Geroztik Tauer jauna hil zitzaigun 1983.eko Urtarrilaren 28an eta beronen emaztea urte bereko Maiatzaren 13an. Eta aurtengo Abuztuaren 16tik 23ra egin zuen Satrustegi jaunak bigarren osterara, lehen aukeratu-takoak, edo gehienak behintzat, ekartzeko asmoetan. Karel Keller jaunaren laguntzaz baliatuz lortu zuen Euskaltzaindiaren Idazkariak bigarren emaitza taiutzea eta metatzea, eta itzul bidaian berarekin ekarri zituen liburu, gutun eta bestelakoak, Katalogoan izar gabe agertzen diren beste guztiak, noski. Abenduaren 18an ekarri nituen Urdiainetik Bilbora, eta Josune Olabarriaren laguntzarekin osatu dut Katalogo hau bi osteretan ekarritakoekin.

Hamazazpi kutxa gorri handietan sartu ditugu dokumentu guztiak, liburuak aparte utzi. Baina denek banan banan jarri dizkiegu Tauer jaunaren "ex libris", behar den bezala ondasun hau bereizteko. Azkue Biblioteka aberastu da emaitza honekin, eta Euskal Herria, edo nork ikerketa lanetan erabilgarria baita.

Jose Antonio Arana Martija
1984-VIII-18

Igaztik prest zegoen Katalogo hau moldiztegiko bidea hartzeko, eta hartu ere hartu zuen; moldiztegiko lehen frogak ere zuzenduta neuzkan Karel Keller jauna 1984.eko Abuztuaren Euskal Herrira etorri zenean. Abuztuaren lehen egunetan beste 22 liburu ekarri zizkion Jose Maria Satrustegiri Euskaltzaindiarentzat eta beste hiru igorriko dizkigu itzulia bukatuta berriz Prähara doanean. Beraz, Karel Keller jaunaren eskutik beste 26 liburu datozkigu Norbert Tauer jaunaren Liburutegitik eta eratuta zegoen Katalogoan titulu berri hauek sartzea dagokigu behin betikoa osatzeko. Euskera agerkariak orain argitaratzen duen Katalogo honek, Azkue Bibliotekan dagoen ondare baliotsu hau azaltzen digu. Hirugarren ekarketa honetan eskuratu ditugun liburuak bereizteko izartxo bat jarri dugu dagozkien zerbakien alboan.

I

LIBURUAK

- * 1. ABBADIE, Antoine-CHAHO, Joseph Agustin. Etudes grammaticales sur la langue euskarienne. Paris. A. Bertrand, 1836. VII-50-184 orr. 21 × 14 zm.
- 2. Andredena Mariaren imitacionea Jesus-Christoren imitacionearen gañean moldatua. Bayonaco Diocezaco Yaun Apez batec Francessetic, Escuararat itcouliya. *Bayonan*. Piarres Fauvet 1778. XXXVI - 305 orr. - 16 × 9,5 zm.
- 3. APAIZ EUSKALDUN BATEK. Biotz-Imurtziak. "Saetillas Familiares", deitzen dan erderazko liburutsutik euskerara itzulia. *Durango'n*. Florentino Elosu'ren Etse Argitaldari'an. 1916. 32 orr. - 14,5 × 9 zm.
- 4. ARANA, Vicente. Jaun Zuria ó el Caudillo Blanco. Leyenda histórica original del siglo IX. (*Bilbao*). Imp. de la Revista de Vizcaya. 1887. 101 orr. 18,5 × 12 zm.
- * 5. ARAQUISTAIN, Juan Venancio de. Tradiciones vasco-cántabras. *Tolosa*. Imprenta de la Provincia, 1866. 380 orr. 20 × 15 zm.
- 6. ASKOREN ARTEAN. Speciální Oddělení Státní Pedagogické Knihovny Komenského V Praze. Praha. 1966. 55 orr. 24 × 14,6 zm.
- * 7. ASTARLOA, Pedro Pablo de. Apologia de la Lengua Bascongada. Madrid. Gerónimo Ortega. 1803. XXIV - 452 orr. 22 × 14 zm.
- * 8. ASTARLOA, Pedro José Patricio de. Urteco domeca gustijetaraco verbaldi icasbidecuac, ceinzubetan azalduten dan Erromaco catecismua. *Duragon*. Florentino Elosu. 1903. 22 × 16 zm.
- * 9. AZKUE, Resurreccion Maria de. Euskal Izkindea. Gramática Eúskara. *Bilbon*. Jose Astui. 1891. IX - 401 orr. 29 × 21 zm.
- * 10. BARBIER, Jean. Ama Birgina Lurden. *Bayonne*. Lasserre, 1920. 297 orr. 14,5 zm.
- * 11. BARBIER, Jean. Piarres (Lehen zathia). *Baionan*. S. Sordes, 1926. 248 orr. 20,5 zm.
- 12. BELAUSTEGI'tar Pantzeska. Goznarkera éfaza. (*Zornotza*). Jaungoiko-Zale'ren Irarkolea. 1921 - 15,5 × 10,5 zm.
- 13. Calendario de las Provincias Vascongadas para el año 1925. *San Sebastián*. Tip. Joaquín Muñoz-Baroja. 13,3 × 10,5 zm.
- 14. El Calendario de las Provincias Vascongadas, el más antiguo de España para el año 1954 en su 102 aniversario. *San Sebastián*. 13,3 × 10 zm.
- 15. Cantica Izpiritualac, dembora gucietaco hanitz abantailosac, guehienac erreberituac, eta oraino ecagutuac etcirenez emendatuac. *Bayonan*. Cluzeau Bait-haco Imprimerian, 1844. 78-33 orr. 17,2 × 11 zm.
- 16. CARDABERAZ, Aita Agustin. Eusqueraren Berri Onac eta ondo escribiteco, ondo iracurteco, ta ondo itzeguiteco Erreglac. *Iruñean*. Antonio Castilla-ren echean, 1761. 63 orr. 14,1 × 9,5 zm.

17. CARDABERAZ, Aita Agustin. Senar emazte santuac. Necazari ezcondu, ta beste guciac, lurreean ceruco bicitza eguiteco ispillu eder biciac: S. Isidro Achurlari, ta bere Emazte Santa Mariaren Bicitza, Virtuteac, eta Milagroac. *Iruñean*. Antonio Castillaren Echean, 1766. VIII-141 orr. 14,3 × 9,7 zm.
18. CARDABERAZ, Aita Agustin. Senar emazte santuac. Necazari ezcondu, ta beste guciac, lurreean cerucobicitza eguiteco ispillu eder biciac. San Isidro Achurlari, ta bere emazte Santa Mariaren bicitza, birtuteac, eta milagroac. *Tolosan*. Eusebio Lopez-en moldiztegiuan, 1885. 143 orr. 13,5 × 9,5 zm.
19. CARDABERAZ, Aita Agustin. Escu Librua ceñean dauden Cristabaren Eguneroco Ejercicioac, Mandamentu santuetatic esamiña eguiteco, confesatzeco eta comulgatzeco prestaerac, guerozco oracioaquin. Meza Santua Calbarioa eta beste devocioac. *Tolosan*. Mendizabalen alargunaren echean. 1846. 237 orr. 13,5 × 7 zm. Vinson-en Bibliotekatik eskuratua.
20. CENTRO VASCO "ZAZPIRAK-BAT". Memoria y balance correspondiente al ejercicio 1954-1955. Rosario. Imp. Unión, 1955. 15 orr. 13,4 × 11 zm.
- * 21. CHAHO, Joseph Agustin. Biarritz, entre les Pyrénées et l'Océan. Itinéraire pittoresque. *Bayonne*, Lespes (1855). 2 Tomo. 18 × 12 zm.
CHAHO, Joseph Agustin. Ikus 1. zka.
22. CHOURIO, M. Jesus-Christoren Imitacionea. *Bordelen*. Guillame Boude'Boe' Imprimatcaille, 1720. 426 orr. 14,5 × 8,5 zm. Vinson-en Bibliotekatik eskuratua.
- * 23. DARANARZ, Jean Baptiste. Curiosités du Pays Basque. *Bayonne*, Lasserre, 1927. 2 Tomo. 25 × 17 zm.
- * 24. DARRIGOL, Jean Pierre. Dissertation critique et apologétique sur la Langue Basque. *Bayonne*, Duhart-Fauvet (1827). III - 163 orr. 22 × 14 zm.
25. DIHARASSARRY, L. Mariaren Haurren escu-liburuua. *Baionan*. Lasserre Baitan Imprimatua, 1895. XV - 504 orr. 12,3 × 8,3 zm.
- * 26. DUHALDE, Martin. Meditacioneac gei premiatsuenen gainean, cembait abisuekin, othoitcekin eta bicitceco erregela batekin, arima Jaincotiarren oneraco. *Bayonan*, Cluzeau, 1809. 582 orr. 18 × 10 zm.
27. (DUVOISIN) Ebanyelio Saindua San Joanesen arabera. Lapurdico escuararat itculia. *Bayonne*, 1887. 90 orr. 13,3 × 9 zm.
28. ECHAVE, Balthasar de. Discursos de la antigüedad de la lengua cántabra bascongada. Mexico. Empronta de Henrico Martínez, 1607. 84 orr. 22 × 16 zm.
29. EGAÑA'tar M. E. Koldobika ta Jon. (Gipuzkeraz) Umientzako ipuyak. *Bilbao*. Grijelmo'ren Ala'gun-Semien Ira'rkolea, 1914. 18 orr. 11,6 × 8 zm.
- * 30. ELIZONDO, Pablo Miguel de. Compendio de los cinco tomos de los Annales de Navarra (del P. Moret). *Pamplona*, Pedro Joseph Ezquerro, 1732. 9-644-50 orr. 28 × 19 zm.
31. ETXARRI-ARANAZ'tar Aurelio. Migel Goiaingeruari Bederatzi-Urrena. *Iruñako* Aita Kaputxinoen Moldiztegiuan, 1956. 20 orr. 14,5 × 9,8 zm.

32. Euskal-Meza. Eguneroko otoitzak. 1865-1965 Arana eta Goiri'tar Sabin irakasle aundiaren eun-urte-muga. Caracas. Imp. Edit. Excelsior, 1965. 12 orr. 15,3 × 11,5 zm.
- * 33. Fuero, Privilegios, Franquezas y Libertades de los Cavalleros Hijos-dalgo de el Muy Noble y Muy Leal Señorío de Vizcaya. *Bilbao*. Antonio Egusquiza, 1762. 2-382 orr. 30 × 19 zm.
34. (HARANEDER). Gudu Izpirituala, ceintan aurkhitzen baitire passioneen bentzutzeco eta bicioen garaitzeco moyanic hoberenac eta segurenac. NI. Lh. Dr. Donibane Lohitxuco Yaun Aphecac berriro Escararat itzulia. *Tolosan*. Joannes-Franses Robert, 1750. 355-7 orr. 14 × 8,5 zm.
35. HARANEDER, M. Yoanes de. Philotea edo debocioneraco bide eracuszaillea, San Franses Salescoac, Genebaco aphezpicu eta princeac, bisitacioneco ordenaren fundatzaileac eguinea. *Bayonan*. Andre Lamaignère alhargunaren imprimerian, 1853. XVI-524 orr. 14,3 × 9,2 zm.
- * 36. HARISTOY, Pierre. Recherches Historiques sur la Pays Basque. *Bayonne*. E. Lasserre, 1883. I Tomoa. 22 × 14 zm.
- * 37. HARIZMENDI, C. L'Office de la Vierge Marie en basque labourdin. Chalon-Sur-Saone. E. Bertrand, 1901. XV - 132 orr. 22 × 14 zm.
- * 38. HERVAS PANDURO, Lorenzo. Catálogo de las lenguas de las naciones conocidas, y numeración, división y clases de éstas según la diversidad de sus idiomas y dialectos. Madrid. Imp. de la Administración del Real Arbitrio de Beneficencia, 1804. IV. Tomoa, VIII - 344 orr. V. Tomoa, 316 orr. 21 × 16 zm.
39. HILCKMAN, Anton. In Memoriam. Bevergern, 1975. 78 orr. 24,2 × 16,7 z.
40. IRAIZOZ, A. Gurutze bidea. *Pamplona*. 1958. 12 × 8,2 zm.
41. LARRAMENDI, P. Manuel de. El imposible vencido. Arte de la lengua bascongada. Salamanca. Antonio Joseph Villargordo Alcaraz, 1729. 404 orr. 14,2 × 9,5 zm.
42. LARRAMENDI, Manuel de. Discurso Historico sobre la antigua famosa Cantabria. Question decidida si las Provincias de Bizcaya, Guipuzcoa, y Alaba, estuvieron comprehendidas en la Antigua Cantabria? Madrid. Juan de Zuñiga, 1736. 420 orr. 14,5 × 10 zm.
43. (LARRAMENDI) M. D. L. De la antigüedad y universalidad del bascuenze en España: de sus perfecciones y ventajas sobre otras muchas Lenguas, demonstración previa al Arte que se dará a luz desta Lengua. Salamanca. Antonio Joseph Villargordo, u.g. 184 orr. 14,3 × 9,7 zm.
- * 44. LECLUSE, Fleury de. Examen critique du Manuel de la Langue Basque. *Bayonne*. Cluzeau, 1826. 32 orr. 19 × 13 zm.
- * 45. LHANDÉ, Pierre. L'emigration basque. Histoire, économie, psychologie. Paris. Nouvelle Librairie Nationale, 1910. XXVI - 297 orr. 18,5 × 12,5 zm.
- * 46. LHANDÉ, Pierre. Le Pays Basque à voi d'oiseau. Paris. Gabriel Beauchesne, 1925. 182 orr. 18,5 × 12 zm.

47. LINDE, Lorenzo Roberto de la. Discursos Históricos a favor de las siempre mui nobles, y no menos leales Encartaciones del Infanzonazgo del siempre mui noble, y mui leal Señorío de Vizcaya. Tomo I - Sevilla. Impr. Revuelta, 1740. 164 orr. 13,9 × 9,5 zm.
48. (LINDE, Lorenzo Roberto de la). Discursos Históricos a favor de las Encartaciones de Vizcaya. (Tomo II). (Sevilla, 1740). 232 orr. 14,2 × 9,5 zm.
- * 49. MASDEU, Juan Francisco. Historia crítica de España y de la Cultura Española. Madrid, Antonio de Sancha. I Tomoa, 1784.
50. Mendizaleen Meza. Misa de Montañeros. Colección "Apaika". Pamplona. Imp. Capuchinos (1962), 31 orr. 11,7 × 8,5 zm.
51. Meza Deuna erriarentzat. *Elgoibar*. Impr. Jauregui, 1959. 12 orr. - 15,4 × 10,5 zm.
- * 52. O'SHEA, Henry George. La Maison Basque, notes et impressions. *Bayonne*. Troisième édition. Lamaignère, 1897. XII - 87 orr. 25 × 17 zm.
53. Perlasco Colierbat. Un collier de perles ou passages extraits du Nouveau Testament de Notre-Seigneur Jésus-Christ. Paris. J. Bonhoure et Cie. 1879. 125 orr. 15,3 × 10,3 zm.
54. PEROCHEGUI, Juan de. Origen de la Nación Bascongada y de su lengua de que han dimanado las Monarquias Española, y Francia, y la República de Venecia, que existen al presente. *Pamplona*. Imp. de los Herederos de Martinez, 1760. 105 orr. 15,3 × 9,5 zm. Vinson-en Bibliotekatik eskuratua. Orrialde batzuen faltan Vinsonek berak eskuz idatzi zituen orrialde hauek: I-III-IV-V-VI-VII-VIII-IX-X-XI-XII-XIII-XIV-Fee de erratas-5-6-13-14-47-48-49-50-93-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105.
- * 55. PHILLIPS HOFRATH, George. Uber das Baskische Alphabet. Wien. Hot- und-Stadtsdrukeri, 1870. 44 orr. 25 zm.
- * 56. POUVREAU, Silvain. Les petites oeuvres basques. Chalon-Sur-Saone. L. Marceau, 1892. XVI - 99 orr. 23 zm.
- * 57. RISCO, Manuel. La Vasconia. Tratado preliminar de las Santas Iglesias de Calahorra y de Pamplona, en que se establecen todas las antigüedades civiles concernientes a la región de los vascones desde los tiempos primeros de Navarra. (España Sagrada, XXXII. Tomoa). Madrid. Miguel Escribano, 1779. 452 orr. 22 zm.
58. ROYAUMONT, M. de. Testamen caharreco eta berrico historia. Lehenbici-co Liburua: Testamen Caharra. *Bayonan*. Fauvet Duharten Imprimerian eguina, 1775. 377 orr. 16 × 10 zm.
59. ROYAUMONT, M. de. Testamen caharreco eta berrico historia. Bi-garren Liburua: Testamen Berria. *Bayonan*. Fauvet-Duharten Imprimerian eguina, 1777. 454 orr. 15 × 9,8 zm.
- * 60. Saint Jean de Luz. Guide. (d.g.).
61. SALABERRY, M. (D'Ibarrolle). Vocabulaire de mots basques Bas-Navarraïis, traduits en langue française. *Bayonne*. Imp. de Veuve Lamaignère, 1856. XVIII-252 orr. 16,5 × 10,5 zm.

62. TAUER, Norbert. Bere idazkiak. Buenos Aires. Edit. Vasca Ekin-Sebastián de Amorrortu e Hijos S. A.'ren irarkolan, 1962. 84 orr. 13,2 × 9,2 zm.
63. TAUER, Norbert. Baskičtina a její dnešní situace. Philologica Pragensia. Rocnik VIII - 1965 - Císlo 1. Zvláštní otisk. 81/87 orr. - 115/116 orr. 23,8 × 16,5 zm.
64. UBILLOS, Fray Juan Antonio. Christau Doctriñ berri-ecarlea Christauari dagozcan Egua sinis-beharrean-berria dacarrena. Jaun Claudio Fleuri Abadeac arguitara atera zuanetic. *Tolosan*. Libruguille Francisco de la Lama-ren Echean, 1785. 224 orr. 14,2 × 10 zm.

II

ALDIZKARIAK

65. ESKUAL HERRIA. Bulletin non periodique des Basques d'Alger. 1958 - (Janvier). 1958 - (Avril).
66. EUZKO DEYA. Organo de la Resistencia Vasca. n.º 26 - Edición Alkartasuna. n.º 37 - Edición Aurrera 5 ale. n.º 38 - Edición Gorbea. n.º 43 - Edición Zumarraga.
67. NEWSLETTER - Reno - Nevada. n.º 2-25 - 1969/1982.
68. OPE - Praha. (Txekoz). 1 - 17. 11. 1947. (2). 3 - 9. 12. 1947. 4 - 17. 12. 1947. 5 - 22. 12. 1947. 6 - 30. 12. 1947 - 2 ale. 7 - 5. 1. 1948. 1 - 12. 1. 1948. 2 - 19. 1. 1948. 3 - 28. 1. 1948. 4 - 5. 2. 1948. 6 - 19. 2. 1948. 8 - 9. 3. 1948 (orri bat). 9 - 15. 3. 1948. 10 - 23. 3. 1948. 11 - 25. 3. 1948. 12 - 31. 3. 1948 - 2 ale.
69. OPE - EUZKO DEYA - Paris. n.º 2.465 - 7-6-1957. n.º 3.028 - 6-11-1959.
70. PREHLED. 1935 - Císlo 13.

III

BESTE ARGITALPEN ETA PRENTSA MOZKINAK

71. Adikaitza dana. Euzko Deya. Paris.
72. Adizquide zintzo baten lau iracazte on. *Durango*-n. F. Elosu-ren echean.
73. AGIRREZABAL'tar Andoni. Euskaltzale sutsu bat Pragan'n. Pensamiento Alavés - 18-1-1958.
74. AGUIRRE, José Antonio de. Heriotz oroigarria. Paris.
75. ALDAVE, Joaquín. Negu beltza.
76. ALZOLA ETA GEREDIAGA'tar Nikol. (Berriochoa'tar Balendin Anaia). Heriotz oroigarria. 1954.
77. ANAITASUNA. Harpidedun txartela.

78. ANDONEGI'tar Ziriako. Txekoslovakia'tik Motrikura. Zeruko Argia - 28/1956.
79. ANDONEGI'tar Ziriako. Jesus'egaz Beti!
80. APAT-ETXEBARNE, A. Euskal Gutun-Literatura. Diario de Navarra. 26-8-1971.
81. ARESTIAR. Nork dio gezurra? Anaitasuna. 1971-9-15.
82. ARESTI SEGUROLA, Gabriel. Heriotz oroigarria. 1975.
83. ARTECHE, José de. Alabanza a unos muchachos entusiastas. Una visita a "Villa Valencia" en la tarde del Corpus Christi. La Voz de España. Donostia. 22-6-1949.
84. ARTZA'tar Andoni. Euskal Ikaskuntzarako sariak. Euzko Deya. Buenos Aires. 30-2-1958.
85. ASTIZ, Miguel Angel. Una carta en vascuence escrita en Praga. La Gaceta del Norte. 30-5-1957.
86. ASTIZ, Miguel Angel. Don José Aguerre, investigador de la obra del príncipe Bonaparte, encuentra espléndidas perspectivas para los "euskerólogos". En la Diputación de Navarra hay una parte de un mapa de Vizcaya de Luis Luciano. 14-6-1957.
87. ASTIZ, Miguel Angel. Los investigadores alemanes de hoy se interesan por el vascuence. Hermann Berget-que lo escribe muy bien— va al Pakistán donde estudiará las afinidades del vascuence con el Burusaki. La Gaceta del Norte. 11-2-1958.
88. ASTIZ, Miguel Angel. M. Norbert Tauer, el checoeslovaco que escribe en vascuence desde detrás del telón de acero. Tiene la mayor colección epistolar que se conoce en la vieja lengua y una gran biblioteca especializada. Colabora con regularidad en muchas revistas y publicaciones. La Gaceta del Norte. 28-10-1959.
89. Aumenta el número de vascófilos extranjeros. Eibar 36/1960.
90. AUÑAMENDI. Harpidedun txartela. San Sebastián.
91. Axular. (IV Centenario). Tierra Vasca. 15-9-1956.
92. AZURMENDI, U. Europa barrendik: Norbert Tauer. "Nork eskutitz geiago"an saritua. Euskal liburutegi bikain baten jabe. Zeruko Argia. 1966-4-10.
93. BASARRI. Mi atalaya montañera. 13-9-1961.
94. Baskicko a jeho svoboda.
95. Baskové bojuji sami. Katolik. 28-9-1947 - X/39.
96. BASTRES, Augustin. Heriotz oroigarria. 1955.
97. BENITO, Padre. (Necrologia del Padre Salvador Michelena). Vida. Boletín Informativo de la Misión Católica Española. N.º 3. Neuchatel febrero 1966.
98. BERGLUND, Alfred. Pomhaj Boch. Något om vnderna förr och nu.

99. Bibliografía vasca y vasquista. Un vascófilo alemán estudia la personalidad de nuestro pueblo. Euzko Deya. 30-9-1965.
100. 1. BLAZQUEZ, J. Ramón. Sobre un cierto antivasquismo. 2. SCHEIFLER AMEZAGA, José Ra. Navidad en la cárcel. 3. UZTURRE. Una afortunada idea de F. X. Landaburu. El homenaje pendiente a Doroteo Ziaurriz. Deia. 1982-12-26.
101. BORDARI. Baxurko.
102. CECILIO, Hijo. Desde Praga. Norbert Tauer sigue recordando a España. La Gaceta del Norte.
103. CIRCULO CULTURAL Y ATENEO GUIPUZCOANO. Unamuno, personalidad desbordada. Conferencia por D. Nemesio Echaniz. Dei txartela. San Sebastián 11-12-1958.
104. La Comisión Directiva de "Gure Echea" de Santa Fe.
105. CONGRESO MUNDIAL VASCO. Conclusiones del —.
106. (DIA DEL EUSKERA). Buenos Aires con gran brillantez el —. Juntamente con el homenaje a nuestra lengua fué celebrada la festividad de San Francisco Jabier, que expresó su devoción a aquella en su obra misional. Homenaje al benemérito doctor Isaac López Mendizabal. Buenos Aires. Diciembre 30 de 1952.
107. (DIA DEL EUSKERA). En Buenos Aires. Se celebró el —. Euzko Deya. Buenos Aires. 30-12-1955.
108. (DIA DEL EUSKERA). El 17 de diciembre —. Euzko Deya. Buenos Aires. 1959.
109. (DIA DEL EUSKERA). Nuestro idioma. El — en Buenos Aires. Euzko Deya. Buenos Aires. 30-12-1960.
110. Durango-ko Euskal-Liburuen Feria. Herria. 9-11-1978.
111. E. D.: Norbert Tauer, txeko'tar euzkel idazlea. Euzko Deya. Paris. 15-3-1946.
112. E. G.: René Cuzacq hil zaiku. Herria. 5-5-1977.
113. ECHANDI, G. Don José María Satrustegui, académico de número de la Real Academia de la Lengua Vasca. Diario de Navarra. 22-2-1976.
114. EDICIONES RELIGIOSAS. Salgei daukoguzan idazti batzuk. Bilbao.
115. Eibarko Euskalzaleen Biltzarra eta Gipuzkoako bertsolarien azken txapelketa nagusia. Euskera. IV. 1959.
116. "Elgar" a reçu les voeux de Noël du Dr. Norbert Tauer... Elgar. Janvier 1958.
117. EMILIANO, Aita (karmeldarra). Andre Mari Euskalerriko mendietan. (Zabalkunde-harpidetza txartela).
118. ESKUALZALEA. Eskuararen chokoa.
119. EUSKALTZAINDI. Acto artístico-cultural organizado por la Academia de la Lengua Vasca. Programa. Bilbao. 4 de enero de 1959.

120. (EUSKALTZAINDIA). Une très importante déclaration de L'Académie de Langue Basque. 1959-4-2.
121. EUSKALTZAINDIA. —ren Luzaideko Biltzarre nagusia eta Satrustegi jaunaren sarrera-itzaldia. 1963-9-15.
122. EUSKALTZAINDIA. Colección Len eta Orain. Euskal idaz-lanak. —ren ardurapean. Bilbao.
123. EUSKALZALEAK. Nork eskutitz geiago. Concurso epistolar. Buenos Aires. (1950).
124. Euskera batuaren oinarri batzuek. (Txistulari aldizkaritik hartuta). (Bilbao).
125. Euzkera řeč Basků.
126. (EUZKO DEYA). Egunen bidea. Gure aldizkariak. Euzko Deya. Paris. 1-3-1956.
127. (EUZKO DEYA). Egunen bidean. Euskaldunak Filipinas'en. Euzko Deya. Buenos Aires. 1-11-1957.
128. (EUZKO DEYA). Premios. El estudio de la lengua vasca. Euzko Deya.
129. (EUZKO DEYA). Euskal Orriya. Euzko Deya. Paris. 1-7-1950.
130. (EUZKO DEYA). Euskal Orriya. Euskal kultura. "Euskal Batzar Orokarra" ta Sorbona'n barna. Euzko Deya. Paris 1-11-1956.
131. (EUZKO DEYA). Euskal Orriya. Euzko Deya. Paris 1-11-1958.
132. (EUZKO DEYA). Euskeraren eguna. Euzko Deya. Paris. Enero 1956.
133. (EUZKO DEYA). Euzkaltzaleak. Euzko Deya. Buenos Aires. Noviembre y diciembre de 1956.
134. (EUZKO DEYA). Euzko Gogoia. Euzko Deya. Paris, 1-3-1960.
135. (EUZKO DEYA). VII'garren Euzko Ikaskuntzen Biltzarra. Euzko Deya. 1948. (Paris).
136. EUZKO DEYA. VIIème Congrés des Etudes Basques. Le peuple le plus ancien d'Europe affirme vigoureusement sa vitalité. Euzko Deya. Paris. 30 septembre 1948.
137. EUZKO DEYA. Les travaux des Sections du Congrès de Biarritz. Euzko Deya. (Paris). 15-11-1948.
138. EUZKO DEYA. L'ouverture du VIIIe. Congrès d'Etudes basques. Euzko Deya. Paris. 1 Août 1954.
139. FAGOAGA ARIZTIA, Blas. Heriotz iragarkia. 23 de junio de 1966.
140. FAGOAGA, Isidoro de. Conferencia de —, en el Ateneo Guipuzcoano. La Voz de España.
141. Feuilleton. "Blydný Holand'an" mezi národy. Kdo jsou Baskové?
142. GAMIZ. Xabier Peña'ren Omenaldian. Agur (1974-4-28).
143. GOIZALDI. Program. Lucerna. 24. Června 1964 ve 20 hodin.

144. GOÑI, Joaquín de. Conferencia de Satrustegui sobre la medicina popular en el País Vasco. 16-12-1975.
145. GORBEATARRA. Omen-aldia Zeanuri'n. (Manterola'tar Gabireli). 30-12-1971.
146. Gure aldizkariak. Euzko Deya. Paris. 1-4-1955.
147. HILCKMAN, Anton. Das Alteste Volk Europas. Uber Sprache, Kultur und Gebräuche der Basken Von —. Rheinischer Merkur. Nr. 47/21 november 1958.
148. HILCKMAN, Anton Joseph Maria. Heriotz oroigarria.
149. HOMBRADOS OÑATIVIA, Gregorio. 1854. 5 de enero. 1954. Centenario de un hijo ilustre de Andoain: Juan Bautista de Erro. El Diario Vasco. San Sebastián 5-1-1954.
150. IBARRONDO, Pierre. Deux courtes poésies de Marie-Jeanne Minaberry. Biga. n.º 10. été 1969.
151. IBUR. Onaindia Aitari Omenaldia. Agur.
152. IDOYA, Ntra. Sra. de. Novena en honor de —. Idoya'ko Ama Berjina'ren bedratzurrena. (Valle de Erronkari). Izaba.
153. IKETZEN. Una lección para muchos vascos.
154. IKUSI. Parisetik Pragarat. Elgar. Paris. 126/Abril 1961.
155. Images du voyage de "Gernika" à Prague. Miroir.
156. INCHALA. Lopez Mendizabal: Un canto a la vida. Hoy en la facultad de Humanidades. El Plata. 15-5-1962.
157. Intercambios culturales Checoslovaquia-Euskadi. Terminó en Praga la exposición "Euskadi en la pintura". Egin. San Sebastián.
158. INTXAUSTI, Fr. Joseba. Euskal-aditza. Gipuzko-Bizkaierak. Paradigmas verbales y método racional para su estudio. (Zabalkunde-harpidetza txartela).
159. IRABURU, Beatriz. Conferencia de D. José María Satrustegui sobre "El baile de las tradiciones vascas". Diario de Navarra. 26-2-1976.
160. IRAKUR. Bulletin de l'Institut Américain des Etudes Basques.
161. JAUREGUIBERRY, M. de. De Lucien Bonaparte à Menendez Pidal. L'énigmatique langue basque.
162. JAUREGUIBERRY, Maidalen. Beste bi emazterekin Ohorezko Euskaltzain. (Herria) n.º 1.306. 1975-ko aboztuaren 21-ekoa.
163. JAVIER. Kirsti Liikkanen, una finlandesa que ha pasado varios meses en el país vasco. Conocedora del sueco, alemán, español, latín, inglés e italiano. Ha venido a nuestra tierra a practicar el vascuence. 16-5-1962.
164. JEAN-MICHEL. Les Basques de Paris. Gernika en Tchecoslovaquie. Miroir. 9-3-1961.
165. JEL-ORDE. Neure agurrik gozuen. Euzko Deya.
166. KYBAL, Dr. Vlast. Baskové a jejich kultura.

167. LANDALUZE'tar Joseba. Paulin olerkaria, txapeldun. (Agur).
168. LANDART, Daniel. Jean Etchepare. Herria. 13-4-1972.
169. LARRESORO. Rene Lafon hil da. Bilboko Euskaltzain eta Tbilissi-ko "Honoris causa" irakasle. (Herria).
170. LAURAK BAT, Centro. Euskal-Ikaskuntzarako sariak. Premios para el estudio del euskera. Buenos Aires, mayo de 1958.
171. Lingüística. Club Deportivo de Eibar. Diciembre 1958.
172. Loramendiren gorasarrez. Zazpi argazki. Bedoña'n 1959'ko Agorraren 20'an.
173. M. Norbert Tauer. Ilustre vascófilo checo. Euzko Deya. Buenos Aires. 30-6-1953.
174. MAK. Ve Španělsku zakázáno... Rudé Právo. 20-4-1966.
175. MATHIEU, Mgr. Ce qu'on pende D"Elgar"... Elgar. Janvier 1957.
176. M.-O'neko T.: Errezola'tar Joseba. (23-11-1973).
177. MUNITIBAR. Ya ha cumplido ochenta años. Don Gabriel Manterola: Nueve horas de trabajo diario y una biblioteca con siete mil volúmenes. El Correo Español-El Pueblo Vasco. 17-12-1970.
178. MUNITIBAR. Norbert Tauer escribe su carta número 2.303. Un vascófilo checoslovaco que jamás ha estado en el país vasco.
179. Muru-Gaiñeko Kurutzea. Argazki bat.
180. MUXIKA'tar Kintin. Euskera da, zure aberria'ren iskuntza. Euskera.
181. NAFARROAKO DIPUTAZIOA. "Principe de Viana"ren bazkuna. (Eskuararen aldeko sailla). Luzaide'ko eskuararen aldeko festa. Eskuarazko esamiñetan sarituek izan ziren aurreen arteko libreten eta diplomen Banaketa izanen da Luzaide'n, Ekainaren (junio) 7'an. Programa. *Iruña*'ko Zubillaga irarkola'n 1959 g.
182. Nomenclator euskérico de nombres de pila (presentado a la Academia de la Lengua Vasca por la Comisión nombrada al efecto en su seno).
183. Noticias de América. Euzko Deya. 1-2-1954.
184. Noticias de América. Euzko Deya. Buenos Aires. 1958.
185. ORCOYEN, Miguel de. Lo publica la Academia de la Lengua Vasca en el Tomo XII de "Euskera". Un buen estudio sobre la "etimología de Xabier". El Pensamiento Navarro. 30-1-1970.
186. OZKIN, E. Artetxe'tar Joseba, joan zaigu. Agur. 15. Urrilla. 1971.
187. P. L. Euskal Herrian gaindi. Louis Dassance (1888-1976).
188. P. L. Jean de l'Épée baroina. Herria. 13-4-1972.
189. PARTIDO CATOLICO NACIONAL "INTEGRISTA". Esquema o Bosquejo del Programa Integrista. *Durango*. Impr. y Libr. de Florentino Elosu. 1910. 19 pp. 15,3 × 10,1 zm.

190. PEREZ-PUIG. Un saludo en euskera enviado desde Checoslovaquia. El Diario Vasco. 7-7-1970.
191. POSPIŠIL, Dr. François. Vieilles danses querrières des peuples européens et spécialement chez les Basques des Pyrénées. IIIe Congres Van Het "Institut International D'Anthropologie. Paris" Te Amsterdam, 20-29 september 1927. Office National Hollandais. 4 orr. 23,5 × 15,6 zm.
192. PULEC, Milos J. Nepřemožitelní Euskaldunak. Blodkona 4, 8-2-1965.
193. RENTERIA, José de. Una checoslovaca, hija de donostiarra en Madrid. Conoce nuestra ciudad de oidas, pero su madre y ella son los portavoces de sus bellezas y bondades en la capital checa. La Voz de España. San Sebastián. Mayo 1965.
194. ROZAS, J. El domingo, con el Anaitasuna lleno, actuó el (Conjunto Nacional de) Coros y Danzas de Checoslova(quia). Diario de Navarra. 16-9-1975.
195. SABINDIAR BATZA. Iraspen-Agiriya. Acta de Fundación. Iraspen-Agiriya. (1950'gko Iralla'ren 14'gnan).
196. SALVADOR, Antonio. Después del fracaso de la Cooperativa Industrial Urdiain ha organizado una escuela de orientaciones sociales. Donde iba a instalarse la cooperativa, una fábrica belga producirá objetos de precisión. Diario de Navarra. 15-1-1967.
197. SATARKOL, C. P. Apaiztza Gallurra.
198. SATRUSTEGUI, J. M. Manezaundi Luzaidar.
199. SATRUSTEGUI, José Maria. —, académico. "Lo que se ha hecho por el vascuence en los últimos años, al menos en Navarra, era inimaginable para los más optimistas".
200. SATRUSTEGUI, José Maria. Don — y el comportamiento sexual de los vascos.
201. SATRUSTEGUI, J. M. Nombres regionales. El espíritu y la letra. Diario de Navarra. 7 de marzo de 1976.
SCHEIFLER AMEZAGA, J. R. Cfr. 75 zn.
202. SECRETARIO DE LA SECCION ARTISTICO-CULTURAL (CLUB DEPORTIVO EIBAR). Campeonato de Guipúzcoa de bersolaris. Club Deportivo Eibar. Diciembre 1959.
203. SEMINARIO DE FILOLOGIA VASCA "JULIO DE URQUIJO". Actividades del —. (Zabalkunde txartela).
204. TAUER, Norbert. Vlast Basků-sladvý kraj ostrova Pyrenejského. 1936.
205. TAUER, Norberto. Diosala. Saludo. Azkatasuna. Organo de "Euzko Gaztedi" 2.^a quincena de junio de 1946.
206. TAUER'tar Norberta. Bizi bedi gure Euzkera maite-maitea. Azkatasuna. Euzko Gaztedi'ren aldizkingia. 15 de octubre de 1946.
207. (TAUER, Norbert). Praga'tik. Euzko Deya. Paris 176/1947.
208. TAUER'tar Norberta. Praga'tik. Euzko Deya. Paris. 15-12-1947.

209. TAUER'tar Norberta. Vascólogos ilustres. El profesor checo — nos escribe. Euzko Deya. Buenos Aires. 20-12-1948.
210. TAUER'tar Norberta. Atzerritar euskaltzale bat euskeraren aldeko deia. Euzko Gogoia. II. 1951 (11, 12).
211. TAUER, Norbert. Correspondencia. Gernika. n.º 16. Julio-septiembre 1951.
212. TAUER'tar Norberta. Euskeraren Eguna. Euzko Deya. Paris. 1-12-1952.
213. TAUER'tar Norberta'k. Atzerritik datorren goraltzea. Alderdi. VIII. 79/81 - 1953.
214. TAUER, Norbert. Aberri-izkuntza-abendaren oñarria. Gernika. n.º 22/1953.
215. TAUER'tar Norberta'k. Dìosalara. Atzerritar batek egiña "Euskalduna" izena duen illeroko berriaren omenean. Euskalduna. 1954 (orrillaren 8-ean).
216. TAUER'tar Norberta. Euskeraren alde. Elgar. Paris (1954'gko Urrilaren 25'ean).
217. (TAUER, Norbert). Por Nuestro Idioma. Llamamiento de un Filólogo Europeo para la Recuperación del Euskera. Euzko Deya. Buenos Aires. 30-11-1954.
218. TAUER, Norbert. Urrutiko agurra. Zeruko Argia. 21/1955.
219. TAUER'tar Norberta. Euskera'ren Eguna. Euzko Deya. Buenos Aires. 1-1-1957.
220. (TAUER, Norbert). 500 Cartas en Euskera. El Vascófilo — de Praga. Euzko Deya. Buenos Aires. 30-5-1957.
221. TAUER, Norbert. Joan Bataiari Santua. Zeruko Argia. 35/1957.
222. TAUER, Norbert. Praga'ko Jesus Aurtxoia. Zeruko Argia. 40/1957.
223. TAUER'tar Norberta. Basurko'ren oroimenez. El Bidasoa. 25-1-1958.
224. (TAUER, Norbert). Idazkilari Gaillena: — Txekotarra. Euzko Deya. Buenos Aires. 31-1-1958.
225. TAUER'tar Norberta. Biblia'ren euskerasko itzulpena. Euzko Deya. Paris. 1-4-1958.
226. TAUER'tar Norberta'ri. Eskutitza. El Bidasoa. II. 1958.
227. TAUER, N. Biblia'ren euskerazko itzulpena. El Bidasoa. 1958.
228. TAUER, Norbert. (Eskutitza). Zeruko Argia. 55/1958.
229. TAUER-tar Norberta. Praga'tik "Irrintzi"rendako. Irrintzi. 30-1-1959.
230. TAUER'tar Norberta'k. Euskalerritari buruzko artikulua bat. Euzko Deya. Paris. 1959.
231. TAUER'tar Norberta'k. Lopez Mendizabal'dar Ixaka'ren omenez. Herria. Bayonne 12-3-1959.
232. TAUER'tar Norberta. Euskeraren alde Praga'n. Berri labur bat. Tierra Vasca. Marzo de 1959.

233. TAUER'tar Norberta. Lopez Mendizabal'dar Ixaka. Euzko Deya. Paris Avril 1959.
234. TAUER'tar Norberta. Praga'tik. Manzisidor Aitaren liburu eder bat. El Bidasoa. 30 de enero de 1960.
235. TAUER, Norbert. Gora Eskuara ta Eskualdun Kantariak. Herria. 2-6-1960.
236. TAUER, Norbert. Urrindik datorren agurra. Club Deportivo Eibar. Junio 1960.
237. TAUER'tar Norberta. Larramendi'tar Iñaki'ren omenez. Euzko Deya. Paris. 1-10-1960.
238. TAUER'tar Norberta. Euskeraren Egunaren omenez. Euzko Deya. Buenos Aires. 30-12-1960.
239. TAUER'tar Norberta. Eskual-Herria. Euzko Deya. Paris. 1-1-1961.
240. TAUER'tar Norberta. Elissalde Jean-en omenez. Euzko Deya. Octubre 1961.
241. TAUER'tar Norberta. Aurrak eta euskera. Euzko Deya. Paris. Mai 1962.
242. (TAUER, Norbert). Bere idazkiak. Herria. Bayonne. 7-3-1963.
243. TAUER'tar Norberta. Etchepare Jon'en oroimenez. Euzko Deya. Paris 1962. Avril.
244. TAUER, Norbert. Joyeux Noël. Le Miroir de la Soule. 22-12-1962.
245. TAUER'tar Norberta. Milesker à M. —. Elgar. Avril 1963.
246. (TAUER, Norbert). Carta de un checo escrita en vascuence. El Diario Vasco. 14-6-1964.
247. (TAUER, Norbert). — Txekoslovakia'ko Euskaltzale jatorra ta ezagutua. Zeruko Argia. 1961. Garagarrillak. 21.
248. TAUER'tar Norbert. (Eskutitza). Nora? Garagarrilla. 1964. 29 zen.
249. TAUER, Norbert. Baskická Literatura. Slovník. Spisovatelě Španělsko-Portugalsko, Praha 1968. (Separata) 64/76 orr.
250. TAUER, Norbert. Nafar-Izkuntza. Euskerazko eskutitzak. Diario de Navarra. 3-12-1971.
251. TAUER, Norbert. Euskerazko eskutitzak (II). Diario de Navarra. 2-1-1972.
252. (TAUER, Norbert). Jean Elissalde apezaren eskutitza. Diario de Navarra. 1-6-1972.
253. (TAUER, N.). N. — -i galdezka. Hoja del Lunes de San Sebastián 5 de junio de 1978.
254. (TAUER, Norbert). — , txekiar bat Euskaltzaindian. Iragan asteartean bete zituen 80 urte. Egin. 9 de junio de 1978.
255. TAUER'tar Norberta. Euskeraren alde. Euzko Deya. Jorraitlak 8.
256. (TAUER'tar Norberta). — eta "Euskaltzaleak".
257. (TAUER, Norbert). Euskalerraren omenez. "Otsalar" maiteari biotzaren erditik. Gernika'ko Arbola'ren omenez.

258. TAUER'tar Norberta. Agur Euskalduna. Argia. Lotazilla.
259. (TAUER, Norbert). (Eusko Ikaskuntzaren VIII.en Biltzarra).
260. (TAUER, Norbert). Un caso notable. El Profesor – nos escribe desde Praga en Idioma Vasco.
261. (TAUER, Norbert). Traído desde Checoslovaquia por José María Satrústegui. Valioso material epistolar y periodístico para la Academia de la Lengua Vasca.
262. Tisic let boje o autonomii. Lidova demokrecie. 31-12-1970.
263. TUDURI, José Luis. Impresiones de un viaje a Checoslovaquia. El grupo de danzas Goizaldi dio a conocer el folklore vasco en aquél país. Triunfo absoluto de una gira que comprendió dos mil kilómetros de aquella nación. Unidad 24 de julio de 1964.
264. UXOLA. Zeleta'rekin omenaldian.
UZTURRE - Cfr - 75 zn.
265. VILLASANTE KORTABITARTE, Aita. Zergatik gorde bear degun euskera. Aránzazu. Junio 1960.
266. ZAPIRAIN, Ramón. Euskal erriko gizon ospetsuak. Iñaki Eizmendi, "Baxarri". Agur 15-4-1972.
267. ZAPIRAIN, Ramón. Euskal Erriko Gizon ospetsuak. Isidoro Fagoaga. Agur 28-9-1972.
268. ZAPIRAIN, Ramón. Euskal Erriko Gizon ospetsuak. Etxaniz'tar Nemesio. Agur 4-6-1973.
269. ZAPIRAIN, Ramón. Euskal Erriko Gizon ospetsuak. Ixaka Lopez Mendizabal. Agur.
270. ZELETA. Tauer'tar Norberta. Agur 26-1-1974.
271. ZUBEGI. Aita Santi. Agur.
272. ZUBIRI, Fernando. Un gran médico, mejor persona y archivo viviente de la historia donostiarra. Esta noche, en Ollagorria, homenaje al Dr. Celaya. Diario de Navarra. 30-5-1967.

IV

MAKINAZKO LANAK

273. ALZOLA GUEREDIAGA, Nicolás de. D. Diego Lorenzo de Urquizu. (El devoto durangués). Makinaz 4 folio gaztelaniaz.
274. ARREGI, Errupin. Marta ta Trikua. Makinaz-Multikopia, 2 folio euskaraz.
275. AZKUE, Martín. Doctor Mendizabal Jauna. Makinaz, folio 1, euskaraz. (Buenos Aires 1950-12-2).
276. (EUSKALTZAINDIA). Euskal aditzari buruzko sariketa. Makinaz, folio 1, euskaraz. Donostian, 1970-IV-29.

277. EUSKERA ETA EUSKAL-KULTURAREN ALDEKO BATZORDEA. Euskeraren irakasleei. Makinaz, 2 folio, euskaraz. Multikopiaz, Miarritzen 1957.eko ilbeltzan.
278. GUILARTE, Cecilia G. de. 1. Un vascófilo eminente. Makinaz, 3 folio, gaztelaniaz. 2. Euzko Deya. México, año XI n.º 159, 1953. Laburpena, makinaz, folio 1, gaztelaniaz.
279. IRIGARAI, Aingeru. Han-hemenkako berriak. Makinaz, folio 1, euskaraz.
280. IZENGABEA. Algunas contestaciones a interpelaciones que presumo se me puedan hacer. Makinaz, 10 folio, gaztelaniaz.
281. JEMEIN, Ceferino de. Los acuerdos de una Academia fantasma. Makinaz, 4 folio, gaztelaniaz. Pau, 30-9-1949.
282. LABAYEN, Antonio M.^a. Relación de fichas de escritores contemporáneos, para Norbert Tauer. Respondiendo a su propia selección. Makinaz, 10 folio, gaztelaniaz.
283. La Huelga del País Vasco. Makinaz, 38 folio, gaztelaniaz. Multikopiatua, 1947 Maiatza.
284. LUBOMIR SOUKUP. Baskové jak steny z kuádrů. Makinaz, 8 folio, txekoz. Praha, 25-4-1948. Los vascos cual muros de sillares. Makinaz, 12 folio, gaztelaniazko itzulpena.
285. De L'Organisation de L'Instruction publique en Tchecoslovaquie. Makinaz, 6 folio, frantsesez.
286. TAUER, Norbert. Aberatsa ta txiroa. Makinaz, 3 folio, euskaraz.
287. TAUER, Norbert. Ať žije milý baskický jazyk. Makinaz, 6 folio, txekoz. Argitaratua. Itzulpena: Bizi bedi gure Euzkera maite maitea. "Azkatasuna" 15-10-1946.
288. TAUER, Norbert. Baskické literatury. (Historia de la literatura vasca). Makinaz, 39 folio, txekoz. Argitaratua. Laburpen bat: Šlovník Spisovatelů. (1968).
289. TAUER, Norbert. Baskové - země a lid. Makinaz, 7 folio.
290. TAUER, Norbert. Basurko'ren oroipenez. Makinaz, folio 1, euskaraz. Argitaratua. El Bidasoa (Irún) año XIV, 1958, n.º 650.
291. TAUER, Norbert. (Bere erakunde kidetzak eta euskal gutunen txapelketak). Makinaz, folio 1, gaztelaniaz.
292. TAUER, Norbert. Designación del Sr. Norberto Tauer para miembro correspondiente del Instituto Americano de Estudios Vascos. Discurso de Entrada (Extracto). Makinaz, folio 1, euskaraz. Argitaratua: BIAEV, año VI, vol. VIII n.º 23.
293. TAUER, Norbert. (Euskalerría). Makinaz, 4 folio, txekoz.
294. TAUER, Norbert. Euskera erakasteko liburu berri bat. Makinaz, 2 folio, euskaraz.
295. TAUER, Norbert. (Euskarazko esaerak txekora itzuliak). Makinaz. 102 orrialde. Eskuz 162 orrialde.

296. TAUER, Norbert. Euskerazko idatzi jakingarri bat. Makinaz, 2 folio, euskaraz.
297. TAUER, Norbert. Jungmann'dar Joseba. Makinaz, 2 folio, euskaraz.
298. TAUER, Norbert. (Liburuen zerrenda). Makinaz, folio 1.
299. TAUER, Norbert. La literatura vasca contemporánea vista por un vascofilo extranjero. Makinaz, 5 (?) folio, gaztelaniaz. Argitaratua (Laburpena): BIAEV, año IV, vol. IV, n.º 14.
300. TAUER, Norbert. 1961'gko otsaillaren 21-24'garren egunetan Pragan dauden euskaldunen izendegi. Makinaz/eskuz, 2 folio, euskaraz.
301. TAUER, Norbert. Mis amigos entre los escritores vascos. Makinaz, 3 folio, gaztelaniaz.
302. TAUER, Norbert. Mluvnické baskického jazyka - Dialekt guipuzkoánský. (Euskal gramatika txekoz). Makinaz, 82 folio, txekoz.
303. TAUER, Norbert. (Nere biografia laburra). Makinaz, 2 folio, euskaraz. 1981.
304. TAUER, Norbert. Nere euskerazko irakurgaiak. (1946/1957). Makinaz, 2 folio.
305. TAUER, Norbert. Poesía vasca en honor de Smetana. (Olerkia Juan San Martinek egina da). Makinaz, 2 folio.
306. TAUER, Norbert. Zenbakitik zenbakira artzen ditudan aldizkariak. Makinaz, folio 1.
307. URRESTARAZU'tar Andoni. Euskeraren alde iritziak.
 - "H".
 - Mordollo bideari buruz.
 - Euskeraren batasuna.
 - Euskeraren batasuna egiteko bidean.
 Makinaz, 17 folio, euskaraz. Argitaratua: Multikopiaz, Bayona 1970.

V

GUTUNAK

308. ABRAHAMSON, Isabel. 1960-4-3 - 1.
309. ABRISQUETA, Francisco de. Bogotako helbidearen txarteltxo bat.
310. AGERRE, José. 1957-1-12/1962-2-20 - 6.
311. AGUINAGA, José. 1976-9-14/1977-5-4 - 7. Tauer-en makinazko kopiak: 2. Tauer-en erantzunak: 1976-9-26/1977-4-29 - 2.
312. AGUIRRE, Francisco. 1958-6-5 - 1.
313. AGUIRRE, José Antonio. 1947-12-?/Data gabe - 4.
314. AGUIRRE, M.ª Asun. 1978-5-31 - 1.
315. AGUIRRE, M.ª Dolores. 1965-12-17/D. G. - 3.

316. AGUIRRE, Teodoro de. 1946-8-26/1947-12-22 - 6.
317. AGIRREZABAL, Andoni. 1956-4-12/1981-6-6 - 50. 3 Argazki. Asociación de Txistularis: 1961-18-16 - 1. Tauer-en erantzunak: 1961-7-1/1969-11-25 - 16.
318. AGUIRREZABAL, Pedro M.^a. 1977-5-20/1977-7-5 - 2. Tauer-en makinazko kopia 1.
319. AIZPURU, Julián. 1957-6-1/1978-12-27 - 64. Argazki 2. Tauer-en erantzunak: 1957-7-5/1976-2-6 - 41.
320. AKESOLO, Lino. 1957-8-20/1980-2-21 - 17. Tauer-en erantzunak: 1957-3-17/ 1965-12-8 - 11.
321. ALBATROS, M. - D. G. - 1.
322. ALBERDI, Andolin. 1951-3-8 - 1.
323. ALBERRO PICAVEA. 1951-12-21/1962-12-19 - 8.
324. ALBIZU, Balendiñe. 1972-11-17 - 1.
325. ALDANONDO, Joxe Mari. 1978-5-31 - 1.
326. ALDAVE, Joaquín. 1968-12-19 - 1. Tauer-en erantzunak: 1969-2-3/1970-6-3 - 2.
327. ALMEN IKASTETXEA. 1978-6-1/1978-6-2 - 2.
328. ALTUNA, Josu. 1974-2-7 - 1.
329. ALTUNA, Patxi. D. G. - 3.
330. ALTZO, Mikel. 1955-4-5/1955-12-22 - 2.
331. ALUSTIZA, Julián. 1958-11-13/1978-6-25 - 3.
332. ALVAREZ ENPARANTZA, José Luis. 1965-12-26/1970-12-20 - 7.
333. ALZOLA, Garbiñe. 1973-1-1/ 1974-1-1 - 2.
334. ALZOLA GEREDIAGA, Nikolas. 1955-7-12/1979-1-? - 41. Tauer-en erantzunak: 1955-5-31/1979-5-14 - 35.
335. ALZOLA, Satur. 1973-1-1/1975-1-1 - 3.
336. AMETZAGA, Bingen. 1952-2-29/1961-2-11 - 12.
337. ANABITARTE, Agustín. 1959-2-13/1979-12-13 - 16.
338. ANAITASUNA. 1978-Norbert Tauer-ek - 1.
339. ANDONEGI, Ziriako. 1956-4-9/1979-12-17 - 23. (6, olerkiak). Tauer-en erantzunak: 1956-7-26/1968-11-12 - 22.
340. ANDUEZA, Victor. 1968-6-20/1980-12-? - 20.
341. ANDY, V. 1953-12-16 - 1.
342. APEZTEGUI, Biktorio. 1957-1-28 - 1.
343. ARANA, Henry. 1973-8-16/1973-12-? - 2.

344. ARBELAIZ IÑARRA, Juan. (Manterola Liburudenda). 1960-2-2/1960-4-29 - 4. Tauer-en erantzunak: 1959-12-23/1960-4-11 - 2.
345. ARESTI, Bartolo. D. G. (1977?) - 4.
346. ARESTI, Gabriel. 1956-5-31/1969-3-20 - 12. Argazki 1. Tauer-en erantzunak: 1956-6-21/1971-10-2 - 13.
347. ARESTI, Julen. 1978-5-28 - 1.
348. ARIZTIA, Mayi. 1957-11-5/1971-3-4 - 19.
349. ARKOTXA MARTIJA, José Antonio. 1957-1-23 - 1.
350. AROCENA, Joshe Mari. 1964-9-14 - 1.
351. AROTZENA-ARTZUAGA, Bitor. 1958-11-27/1960-12-9 - 4.
352. AROTZAMENA, Miquel. 1964-7-9/1964-8-16 - 2. Tauer-en erantzuna: 1964-7-29 - 1.
353. ARREGI, Errupin. 1950-12-10/1968-1-28 - 47. Argazki 1.
354. ARRIETA, Gontzal. 1959-10-17/1959-12-20 - 2.
355. ARRINDA, Anastasio. 1969-2-14/1979-12-15 - 11.
356. ARRIZABALAGA, Juan Maria. 1966-12-19 - 1.
357. ARROITA-JAUREGI, Josu. 1958-7-31/1960-12-12 - 4.
358. ARRUE, Antonio. 1956-10-20/1975-12-19 - 14. Argazki 1.
359. ARRUTZA, Mikel. 1959-2-3/1966-12-20 - 8.
360. ARTEAGA, Lorenzo (Lon). 1958-2-28/1961-12-11 - 4.
361. ARTECHE, José de. 1925-2-26/1970-8-9 - 13.
362. ARTIGUEBIEILLE, Maite. 1958-8-28/1959-12-30 - 13.
363. ARTOLA, Pernando. 1956-12-6 - 1. Argazki 1.
364. ARZALLUS, José María. 1964-3-3/1964-4-1 - 2.
365. ARZUBIAGA, Zirilo. 1955-11-22/1960-2-14 - 2.
366. ASEGUINOLAZA, Eugenio. 1960-10-24/1965-11-28 - 9.
367. ASTIZ, Miguel Angel. 1960-1-21/1975-12-? - 5.
368. ATXAGA, Mikel. 1974-2-12/1974-4-25 - 2. Tauer-en erantzunak: 1974-3-2/D. G. - 2.
369. ATXUKARRO, Iñaki. 1967-12-18/1972-4-23 - 3.
370. AULESTIA-ko Abadea. 1963-6-21 - 1.
371. AUÑAMENDI. 1962-3-9 - 1. Tauer-en erantzuna: 1962-3-21 - 1.
372. AURRE APRAIZ, Balendin. 1955-10-?/1970-12-18 - 29. Argazki 2. Tauer-en erantzunak: 1955-8-25/1967-12-2 - 21.
373. AYERBE, Demetrio. 1957-3-22/1973-12-? - 25. 3 argazki.

374. AYERBE, Inokentzi. 1957-12-22/1980-12-15 - 18. Tauer-en erantzunak: 1957-12-10/1978-? - 15.
375. AZAOLA, Jokin. 1960-12-10/1964-12-? - 4.
376. AZKARATE, M.ª Luisa. 1959-12-28 - 1.
377. AZKOITIA, Pedro. 1964-12-1/1969-12-12 - 7.
378. AZPEITIA, Julene. 1961-12-19/1975-7-15 - 4. Tauer-en erantzunak: 1961-7-15/1965-12-3 - 8.
379. AZPIAZU, Iñaki. 1954-3-17 - 1.
380. AZURMENDI, José. 1958-2-13/1963-7-23 - 2.
381. AZURZA, Joseba Jokin. 1951-3-5/1955-5-26 - 4.
382. AZURZA, Koldo. 1969-9-4 - 1.
383. AZURZA, Ramón. 1951-3-12 - 1.
384. BADIOLA, Paskel. 1959-11-16/1970-7-11 - 17.
385. BADIOLA, Miren. 1970-2-9 - 1.
386. BALEZTENA, Dolores. 1958-8-3 - 1.
387. BARANDIARAN, José Miguel. 1924-12-16/1980-12-29 - 25. Argazki 1. Tauer-en erantzunak: 1949-2-16/1979-12-16 - 11.
388. BARANDIARAN, Emiliano. 1952-2-24/1967-1-16 - 18.
389. BARANDIARAN, Gaizka. 1957-1-1/1964-6-7 - 10.
390. BARATÇABAL, J. 1957-10-13/1958-1-25 - 4.
391. BARBIER, Jean. 1926-4-26 - 1.
392. BAREÑO, Julio. 1957-5-?/1958-1-10 - 4.
393. BARRENETXEA, Mariano. 1966-8-10 - 1.
394. BARRIOLA, Maritxu. 1956-3-5/1960-12-22 - 4.
395. BARTUREN, Paskal. 1973-7-13 - 1.
396. BARTŮŠEK, Josef. 1970. Zari. 29 - 1.
397. BASURKO, Juan. 1955-5-8/1956-10-2 - 8. Tauer-en makinazko kopiak: 8. Argazki 2.
398. BATIZ, Josuren Nikola. 1958-3-18/1959-12-19 - 3.
399. BAZTARRIKA, Isidor. 1957-2-11/1980-12-23 - 27. Tauer-en erantzunak: 1957-1-20/1967-12-2 - 12.
400. BEGIRISTAIN, Alberto. 1957-12-29 - 1.
401. BEIZAMA, Bonifacio. 1958-11-22/1961-2-5 - 2.
402. BEIZTEGI, Juan. 1958-5-9/1959-12-13 - 11.
403. BELAUSTEGUI, Francisco. 1927-1-23/1927-4-2 - 5.
404. BELLOC, Petit Seminaire N. D. de. 1925-4-11 - 1.

405. BENGOA, L. 1926-2-10 - 1.
406. BERASALUZE, Sabin. 1957-5-31 - 1.
407. BERASATEGUI, Pio. 1972-5-5 - 1.
408. BEREZIBAR, Bernabé. 1959-10-26/1966-12-23 - 12.
409. BERGER, Hermann. 1956-11-7/1962-5-22 - 20. Tauer-en erantzunak: 1956-10-10/1962-5-31 - 27.
410. BERGLUND, Alfred. 1972-8-20/1972-9-12 - 2.
411. BERISTAIN, Jon Joseba. 1946-1-30 - 1.
412. BERRIATUA, Imanol. 1957-9-30/1980-11-19 - 16. Tauer-en erantzunak: 1957-8-15/1967-12-2 - 10.
BERRIOCHOA, Anai - Cfr. 309.
413. BIDEGAIN, G. 1957-2-12 - 1.
414. BITERI ALTZOLA, Elise. 1957-12-24 - 1.
415. BOZAS URRUTIA, Rodolfo. 1969-6-11/1971-12-24 - 3.
416. BRUNCLIK, Milos. 1965-1-5 - 1.
417. BULDAIN, Nicolás. 1958-1-28 - 1.
418. CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE GUIPUZCOA. 1978-6-19 - 1
Tauer-ek.
419. CASENAVE, J. D. G. - 5.
420. CELAYA, Manuel. 1963-7-14/1968-3-26 - 24.
421. CIKOBAVA, Arnold. 1960-11-13/1961-1-8 - 2 Tauer-ek.
422. CIGANDA, Paz de. 1957-2-26/1961-1-20 - 2.
423. CIRIQUIAIN-GAIZTARRO, M. D. G. - 1.
424. CLAVERIA, Carlos. 1967-12-22/1968-12-20 - 2.
425. CONGRESO MUNDIAL VASCO. 1957-9-19 - 1.
426. CONSTANTIN, A. 1956-12-2 - 1.
427. CORTES, Joshe. 1964-6-25 - 1.
428. CUZACQ, René. 1951-11-17/1970-12-31 - 23.
429. DARRAIDOU, R. 1959-12-18/1966-9-23 - 5.
430. DASSANCE, Louis. 1956-1-12/1966-12-21 - 13.
431. DIHARCE, Xabier. 1953-12-18/1980-12-29 - 29. Tauer-en erantzunak: 1954-2-18/1969-3-29 - 7.
432. DUNY PETRE, Piarres. 1959-6-25/1980-1-6 - 25. Tauer-en erantzunak: 1959-7-7/1962-1-16 - 2.
433. DUDANDIKOETXEA, T. 1981-5-8/1981-12-13 - 3.
434. DUPUY ELIZONDO, Marie. 1962-10-28/1967-12-? - 11.

435. ECHAIDE, Ignacio María. 1959-12-9 - 1.
436. EDITORIAL CIENTIFICO MEDICA. 1965-2-8 - 1.
437. EGILEOR, Jon. 1965-12-? - 1.
438. EIGUREN, Joseba. 1967-12-?/1969-12-30 - 3.
439. EIZMENDI, Iñaki. 1957-3-1/1970-12-9 - 13. Maritxu Urretari: 1965-3-16 - 1. Tauer-en erantzunak: 1961-12-2/1969-3-27 - 11.
440. ELISSALDE, Jean. ?-9-11 - 1.
441. ELISSECHE, B. 1957-5-23 - 1.
442. ELORTZA, Gregorio. 1978-6-6 - 1.
443. ELSO, Martin. 1954-4-17/1966-8-27 - 8.
444. ELUA, Juan. 1982-12-18 - 1.
445. ELUSTONDO, José M.^a. 1960-8-24/1960-12-? - 2.
446. ENBEITA, Balentin. 1957-2-23/1983-1-16 - 35. 5 Argazki. Gutun asko bertsoetan. Tauer-en erantzunak: 1956-11-15/1980-9-8 - 15.
447. ENBEITA, Jon. 1960-6-3/1972-12-18 - 14. 4 Argazki. Tauer-en erantzunak: 1962-5-19/D. G. - 2.
448. EPALTZA, Manuel. 1948-5-12/1975-10-11 - 28.
449. EPHERRE, Gregoire. D. G. - 3.
450. ERDOZAIN, Arnaud. 1959-5-20 - 1.
451. ERKIAGA, Eusebio. 1958-1-16/1980-12-12 - 17. Tauer-en erantzunak: 1958-2-4/1963-11-30 - 12.
452. ERRAZTI, Gregorio. 1947-5-19 - 1.
453. ERREZOLA, José. 1954-10-21/1961-12-29 - 11.
454. ERTZILLA, Manu. d. g. 1.
455. ESTEBAN, M.ª Jesús. 1979-12-?/1980-12-22 - 4. Tauer-en erantzunak: 1979-10-10 - 1.
456. ESTONBA, José Manuel. 1960-6-24 - 1.
457. ESTORNES LASA, Bernardo. 1969-8-10 - 1. Tauer-ek.
458. ESTORNES LASA, José. 1962-1-29/1967-3-8 - 5. Tauer-en erantzunak: 1961-5-18/1969-5-15 - 8.
459. ESTORNES LASA, Maren. 1959-8-6/1978-12-22 - 18. 7 Argazki. Tauer-en erantzunak: 1958-11-20/1966-12-2 - 13.
460. ETCHANDI, M. 1957-10-21 - 1.
461. ETCHEBERRY (Michel). 1955-1-3/1959-12-26 - 3.
462. ETCHEPARE, Jean. 1959-10-13/(1961)-8-18 - 5.
463. ETXABE, Ignacia. 1957-8-4/1983-2-27 - 50. Argazki 1. 2 Bertso berriak. Tauer-en erantzunak: 1957-2-18/1969-11-29 - 20.

464. ETXABURU, José M.^a. 1978-12-14/1980-12-13 - 9.
465. ETXAIDE, Jon. 1953-11-1/1981-10-24 - 42. Argazki 1. Tauer-en erantzunak: 1956-2-22/1970-3-18 - 19.
466. ETXANIZ, Nemesio. 1951-7-31/1959-9-25 - 8. Tauer-en erantzunak: 1951-10-25/1967-12-2 - 20.
467. ETXANIZ URRUZUNO, José M.^a. 1964-7-20 - 1.
468. ETXARRI ARANAZ, Aurelio. 1955-6-3/1961-1-18 - 21.
469. ETXEBARRIA, Isidor. 1957-2-13 - 1.
470. ETXEBARRIA, Juan Angel. 1961-8-21/1967-8-23 - 2.
471. ETXEBERRIA, Francisco. 1927-4-17/1982-1-19 - 38. 3 Argazki. 7 Bertso. Tauer-en erantzunak: 1958-1-15/1970-12-10 - 22.
472. ETXENAGUSIA, Karmelo 1965-12-10/1969-12-4 - 4.
473. EUSKALTZAINDIA. 1955-5-?/1982-5-23 - 5.
474. EUZKO ALDERDI JELTZALEA. 1969-12-? - 1.
475. EZKERRA, Santiago. 1956-11-11/1977-10-20 - 4.
476. EZQUERRA FERNANDEZ, Cayetano. 1979-1-17 - 1.
477. FAGOAGA, Isidoro. 1951-2-26/1966-2-3 - 14. Tauer-en erantzunak: 1951-3-3/1966-2-13 - 11.
478. FAGOAGA, Blas. 1957-10-20/1965-12-27 - 13.
479. FOURCADE, Jean. 1968-3-2/1969-12-17 - 4.
480. FRANCISCA. 1963-7-9 - 1.
481. GABINSKI, Marcos. 1966-4-19/1966-5-22 - 3. Tauer-en erantzunak: 1966-5-4 - 1.
482. GACHITEGUY, A. 1956-7-3 - 1.
483. GALLASTEGI, Kauldi. 1969-4-14 - 1.
484. GALLAZTEGI, Karmen. 1961-10-16/1962-12-16 - 3. Tauer-en erantzunak: 1961-7-19 - 1.
485. GAMBOA, Jokin. 1955-7-6/1956-12-24 - 3.
486. GAMBOA, M.ª Angeles. 1980-6-21 - 1.
487. GARAIGORDOBIL, Nicasio. 1957-7-10/1957-10-12 - 3.
488. GARATE, Miren. 1957-5-23/1963-12-14 - 12.
489. GARIN, Jaione. 1976-1-15/1982-12-12 - 21. Tauer-en erantzunak: 1978-2-5/D. G. - 2.
490. GARITAONAINDIA, Bitor. 1927-3-17 - 1.
491. GARITAONAINDIA, Gotzon. 1968-2-21 - 1.
492. GARMENDIA, José. D. G. - 3.

493. GARMENDIA, Juan. 1956-4-9/1974-1-4 - 27. Tauer-en erantzunak: 1956-3-24/1960-7-25 - 18.
494. GARMENDIA, Salvador. 1959-12-22/1965-12-22 - 8.
495. GAUBEKA, Victor. 1952-12-22/1978-12-22 - 36. Tauer-en erantzunak: 1952-1-30/1961-12-6 - 10.
496. GAZTAÑAGA, Imanol. 1971-12-18 - 1.
497. GAZTAÑARES, José M.^a. 1960-1-23/1963-12-18 - 11. Tauer-en erantzunak: 1961-12-4/1962-2-26 - 2.
498. GEREÑO, Xabier. 1969-12-2/1980-12-11 - 19. Tauer-en erantzunak: 1970-1-31/1971-4-27 - 8.
499. GERRIKAGOITIA, Erramun. 1973-7-23/1978-11-17 - 10. Argazki 1.
500. GOICOECHEA, Ignacio. 1973-8-12 - 1.
501. GOIKOETXEA, Jon. 1956-12-12/D. G. - 2.
502. GOIRIA, Andoni. D. G. - 12. Tauer-en erantzunak: 1954-4-6/1972-1-30 - 17.
503. GONZALEZ GARRO, Julita. 1957-2-6/1959-12-? - 4.
504. GOROSTIAGA, Pilar. 1963-7-14 - 1. Tauer-ek.
505. GORRITI, José Luis. 1965-2-20 - 1.
506. GORTARI UGARTE, Jon. 1966-4-16 - 1.
507. GOYENETXE, Joseba. 1957-6-23/1957-8-25 - 2.
508. GRACENEA, José. 1978-5-30/1978-12-10 - 2.
509. GRANT, McCall. 1969-2-5/1969-11-? - 2. Tauer-en erantzunak: 1969-3-8 - 1.
510. GUILARTE, Cecilia G. de. 1951-12-?/1972-12-? - 36. Tauer-en erantzunak: 1951-10-19/1965-1-25 - 30.
511. HARYMBAT, Pere J. B. 1950-12-19 - 1.
512. HERNANDORENA, Dr. 1982-8-25/1982-12-20 - 3.
513. HERRERO, Raimundo. 1958-4-16 - 1.
514. HERRI IRRATIA - Donostia. 1978-5-25 - 1.
515. HILCKMAN, Anton J. M. 1951-9-15/1965-6-7 - 33. Argazki 1. Tauer-en erantzunak: 1954-3-5/1964-4-2 - 32.
516. HILCKMAN, Katharina. 1958-1-13/1970-2-? - 3.
517. HIRIART-URRUTY, J. 1968-1-4/D. G. - 2.
518. HOLMER, Nils M. 1957-4-23/1966-12-13 - 20. J. M. Satrustegiri: 1966-7-7 - 1. Tauer-en erantzunak: 1957-4-4/1969-5-9 - 5.
519. HOMBRADOS OÑATIVIA, Alejandro. 1953-12-2/1957-11-18 - 2. Tauer-ek.

520. HOMBRADOS OÑATIVIA, Gregorio. 1957-12-?/1972-12-? - 3. Tauer-en erantzunak: 1953-12-2 - 1.
521. IBARGUCHI, Juan. 1955-9-23/1968-12-30 - 13.
522. IBARROLA, Jon Joseba. 1958-12-2 - 1.
523. IBARROLA, Saturnino. 1957-11-20 - 1.
524. IBARROLA, T. 1964-11-30/1966-3-8 - 2.
525. IBINAGABEITIA, Andima. 1950-9-28/1966-12-19 - 53. Argazki 1.
526. ICETA, Mariano. 1957-8-7/1983-2-2 - 36. Tauer-en erantzunak: 1957-8-13/1968-12-3 - 11.
527. ICIAR, Martín. 1963-12-25/1971-12-21 - 6.
528. IGUARAN, Joseba. 1963-8-12/1978-6-3 - 3.
529. INTZA'KO, Aita Damaso. 1956-12-5/1959-12-14 - 3.
530. IRAIZOZ, Polikarpo de. 1956-4-26/1979-12-13 - 24. Argazki 1.
531. IRAOLA, Basilio. 1970-5-15 - 1.
IRATZEDER - Ikus. Diharce, Xa.
532. IRIGARAY, Angel. 1949-2-2/1978-11-8 - 40. Argazki 1. Tauer-en erantzunak: 1949-2-10/1970-7-3 - 45.
533. IRIGARAY, Javier. 1956-7-5/1960-4-20 - 19. Tauer-en erantzunak: 1956-7-15/1960-5-15 - 22.
534. IRIGARAY, Jean. 1957-10-18/1959-1-5 - 4. Tauer-en erantzunak: 1962-12-10 - 1.
535. IRIGOYEN, Alfonso. 1955-3-18/1971-1-12 - 23. Tauer-en erantzunak: 1955-2-5/1968-2-4 - 20.
536. IRIONDO, Luis. 1977-11-14 - 1. Tauer-ek.
537. IRIZAR, Félix. 1946-3-13/1978-6-1 - 33. Argazki 1.
538. IRUJO, Andrés María. 1955-12-20/1979-12-31 - 7.
539. IRUJO, Manuel de. 1954-12-24/1977-7-1 - 6.
540. ITURBE, Ixidor. 1957-8-2/1962-4-28 - 4.
541. ITURRIOZ, Xabier. 1979-12-14/1982-12-16 - 2.
542. ITURRIA, Karmel. 1957-4-8/1969-4-17 - 9.
543. ITZAINA, Mixel. 1957-2-21/1970-1-10 - 11.
544. IZENGABEAK. 1960/1982 - 8. Tauer-en erantzunak: D. G. - 4.
545. JACA-CORTEJARENA, Txomin. 1956-12-16/1973-2-25 - 10. Tauer-en erantzunak: 1964-5-3/1967-11-14 - 2.
546. JAUREGI, Luis. 1953-1-9/1970-12-11 - 21.
547. JAUREGUIBERRY, Madeleine. 1952-1-20/1970-10-15 - 19. Tauer-en erantzunak: 1951-3-21/1970-12-2 - 14.

548. JAUSORO, Pilipa. 1957-8-10 - 1.
549. JEMEIN, Keperin. 1949-6-4/1959-12-? - 14. Tauer-en erantzunak: 1950-2-23 - 1.
550. JUARISTI, Antton. 1976-5-2/1976-6-7 - 2.
551. JUARISTI, Augustin. 1958-3-23/1958-12-24 - 4.
552. KALETTA, Paul. 1956-6-30/1957-5-8 - 8.
553. KAPANAGA, Bitor. 1956-7-29/1958-12-18 - 8.
554. KEREXETA, Jaime. 1955-11-30/1968-10-27 - 16. Tauer-en erantzunak: 1955-10-30/1968-5-30 - 29.
555. KINTANA, Xabier. 1970-11-9/1981-12-? - 12. 2 Argazki. Tauer-en erantzunak: 1975-2-13/1976-7-5 - 4.
556. KORTABITARTE, Emilio. 1963-5-17/1970-9-14 - 5.
557. KOXO, Bitor. 1960-12-31 - 1.
558. KRUIGER. 1970-9-11 - 1.
559. KRUTWIG, Karol. (1974)-5-10 - 1.
560. KUCHARSKY, Pavel. 1976. Brežna. 13 - 1.
561. LABAYEN, Antonio M.^a. 1952-3-20/1981-8-15 - 108. Tauer-en erantzunak: 1952-8-29/1970-1-29 - 88.
562. LAFITTE, Piarres. 1972-12-14/1978-12-11 - 6.
563. LAFON, René. 1953-12-24/1969-12-2 - 10.
564. LAMARQUE, Jean. 1957-5-18/1959-12-14 - 3.
565. LANDA, José. 1978-6-5 - 1.
566. LANDABURU, F. Javier de. 1956-12-18 - 1.
567. LANDART, Daniel. 1969-2-27/1970-8-11 - 3.
568. LARRAKOETXEA, Benito. 1958-5-28/1978-6-1 - 12.
569. LARRAMENDI, Iñaki. 1955. Euskera Maitatu (Bertsoak). 1956-3-?/1956-12-29 - 2.
570. LARRAÑAGA, Eladi. 1981-12-12 - 1.
571. LARRAÑAGA, Guillen. 1958-8-3/1977-5-9 - 3.
572. LARRAÑAGA, Ignacio. 1956-12-12/1969-12-3 - 13. Argazki 1.
573. LARRAÑAGA, Koldo. 1957-10-11/1958-1-28 - 4.
574. LARRE, Auguste. ?-1-28 - 1.
575. LARZABAL, Pierre. 1954-4-27/1961-2-23 - 6. Tauer-en erantzunak: 1954-4-15/1962-12-3 - 2.
576. LASA, Juanita. 1979-2-5 - 1.
577. LASA, Martina. 1969-1-24 - 1. Tauer-ek.

578. LASARTE MAKULEGI, Sendiak. 1969-12-15 - 1.
579. LASPIUR, Imanol. 1957-12-24/1978-6-3 - 7. Tauer-en erantzunak: 1958-1-12/1959-11-29 - 5.
580. LAZCANO, Lino. 1957-7-2/1957-9-1 - 2.
581. LAZKANO URCELAY, Juan José. 1978-5-30 - 1.
582. LAZPITA, Juan. 1959-12-7/1966-7-9 - 17. Tauer-en erantzunak: 1960-5-31/1970-12-10 - 15.
583. LEGARRALDE, Juan. 1961-2-6/1961-3-3 - 3.
584. LEGAZPIKO EUSKAL ESKOLA. 1981-3-21 - 1.
585. LEIZAOLA, Jesús M.^a de. 1963-3-13/1967-3-10 - 3.
586. LEJARZA, Imanol. 1957-3-25 - 1.
587. LEKUONA, Manuel. 1954-1-14 - 1.
588. LERCHUNDI, Luis de. 1961-12-20 - 1.
589. LETE, Joxe Mari. 1959-10-21/1960-3-30 - 2.
590. LETE, Xabier. 1974-12-19/1977-6-17 - 10. Tauer-en erantzunak: 1976-7-9/1977-1-28 - 4.
591. LIZASO, Iñaki. 1946-4-9 - 1.
592. LIZUNDIA, José Luis. 1973-6-23 - 1. Tauer-en erantzuna: 1973-6-29 - 1.
593. LOIDI, J. A. 1956-12-28 - 1.
594. LOPATEGI, Miren. 1964-11-21/1981-1-20 - 32. Tauer-en erantzunak: 1964-10-21/1967-12-2 - 4.
595. LOPEZ MENDIZABAL, Ixaka. 1949-12-21/1973-12-? - 62. 20 Argazki. Tauer-en erantzunak: 1948-11-28/1970-12-2 - 71.
596. LOPEZ SAENZ, Victor Miguel. 1975-12-17/1978-1-28 - 5.
597. LOPEZ SELLES, Tomás. D. G. - 1.
598. MAIDAGAN, J. D. G. - 1.
599. MANCISIDOR, Ignacio M.^a. 1949-1-24/1949-2-6 - 3. Tauer-en erantzunak: 1949-2-25 - 1.
600. MANTEROLA, Gabriel. 1957-6-1/1975-12-? - 22. Tauer-en erantzunak: 1957-1-27/1967-12-2 - 12.
601. MARDARAS, Cristina. 1964-2-16/1970-9-23 - 8.
602. MARIA JESUS ETA MERTXE. 1978-5-29 - 1.
603. MARKOARTU, J. R. 1962-1-19 - 1.
604. MATHIEU, Clement. 1954-11-6/1959-9-15 - 19. Argazki 1.
605. MAYO GAMBOA, Javier. D. G. - 1.
606. MENDIZABAL, Beatriz. ?-11-29 - 1.

607. MENDIZABAL, Demetrio. 1964-12-23/1965-3-30 - 2.
608. EL MENSAJERO DEL CORAZON DE JESUS. 1966-2-16 - 1. Tauer-ek.
609. MERINO URRUTIA, J. J. Bautista. 1964-5-15 - 1.
610. MINABERRI, Marie Jeanne. 1964-12-28/1983-3-20 - 22. Tauer-en erantzunak: 1979-2-15/1982-3-22 - 5.
611. MIRANDE, Jon. 1951-11-8/1971-12-? - 47.
612. MIREN BEGOÑA. 1961-2-22 - 1.
613. MITXELENA, Koldo. 1954-12-21/1979-1-19 - 42. Tauer-en erantzunak: 1968-7-29/1970-9-24 - 31.
614. MITXELENA, Salvatore. 1951-12-4/D. G. - 4. Argazki 1 (heriotz oroigarria).
615. MOCOROA, Atanasio. 1958-7-22 - 1.
616. MOCOROA, Justo. 1948-12-28/1949-2-25 - 2. Tauer-en erantzunak: 1948-12-5/1949-1-31 - 2.
617. MOCOROA, Ixidore. 1951-8-5/1978-12-18 - 43. Tauer-en erantzunak: 1951-10-25/1963-12-10 - 27.
618. MONASTERIOGUREN, P. Benito. D. G. - 1.
619. MONTES ASTIGARRAGA, José Ig. 1964-5-11/1978-12-? - 18.
620. MONZON, Telesforo. 1948-1-10 - 1.
621. MRUŠKOVIČ, Ph. Dr. Viliam 1974-9-1/1977-4-4 - 5. Tauer-en erantzunak: 1975. Zaři. 4/1977. Unora. 28 - 3.
622. MUGICA, Luis Maria. 1974-7-16 - 1.
623. MUGICA, Plácido. 1956-5-3/1965-1-1 - 7. Tauer-en erantzunak: 1956-4-14/1964-12-14 - 7.
624. MUNITA, Inocencio. 1952-12-25 - 1.
625. MUÑOYERRO, José Luis. 1966-5-25/1970-12-18 - 3. Tauer-en erantzunak: 1966-5-12 - 1.
626. MUXIKA, Saturnino. 1963-7-8/1963-12-? - 3. Argazki 1.
627. NUSSY SAINT SAEM. ?-12-20 - 1.
628. OLABARRI, Markos. 1957-9-19/1963-5-24 - 5.
629. OLANO, Txomin. 1964-6-16 - 1.
630. OLIVERI ALBIZU, Jesús M.^a. 1968-7-18/1982-12-24 - 28.
631. ONAINDIA, Santi. 1955-9-24/1978-3-19 - 22. Argazki 2. Tauer-en erantzunak: 1954-8-30/1978-4-22 - 28.
632. OÑATIBIA, Jon. 1971-7-8 - 1.
633. OÑATIBIA, Joseba. 1949-1-27 - 1.
634. OÑATIVIA, Gregorio. 1952-7-30/1965-12-23 - 16.

- 635. ORMAETXEA, Kepa. 1958-5-29/1965-4-27 - 24.
- 636. ORMAETXEA, Luis de. 1957-11-10/1957-12-27 - 8.
- 637. ORMAETXEA, Nicolás. 1951-11-25 - 1. 3 Argazki.
- 638. ORONOZ GOIKOETXEA, Juan Manuel. 1983-2-17 - 1.
- 639. OTAMENDI, José M.^a. 1978-5-29 - 1.
- 640. OTAÑO, Pedro M.^a. D. G. - 2.
- 641. OTERMIN, Joxe Mari. 1964-5-8 - 1.
- 642. OYARZABAL, Jon. 1978-12-20 - 4.
- 643. OYHAMBURU, Pillipe (Etorki). 1956-5-24/D. G. - 3.
- 644. OYEREGUI, Buenaventura. 1955-1-3/1955-5-27 - 2.
- 645. PAQUITA. 1957-10-12 - 1.
- 646. PEILLEN, Dominique. 1967-8-3/D. G. - 7. Tauer-en erantzunak: 1967-12-6 - 1.
- 647. PELAY OROZCO, Miguel. 1968-7-19/1970-2-12 - 3.
- 648. PEÑA, Sheve. 1958-2-18/1973-12-24 - 17.
- 649. PERKANEN, Kristi. 1962-10-3/1974-12-12 - 25. 2 Argazki. Tauer-en erantzunak: 1962-12-7/1978-12-2 - 10.
- 650. PI-SUNYER, Nuria. 1946-10-22 - 1. Tauer-en erantzuna: 1946-10-31 - 1.
- 651. PICAZA, Samuel. 1927-1-28 - 1.
- 652. RECALDE, Santos. 1963-6-5/1966-2-10 - 4.
- 653. REICHER, Gil. (1957)-6-8/1960-12-19 - 4.
- 654. REMENTERIA, Miren Eburne. 1972-9-13/1974-12-10 - 2.
- 655. RENTERIA, Iñaki. 1947-6-25/1956-6-8 - 19. Tauer-en erantzunak: 1949-3-12 - 1.
- 656. RODRIGUEZ, Luis. 1956-6-21/1966-12-25 - 8.
- 657. RUIZ DE AZUA, Antonio. 1948-3-15/1962-12-26 - 11.
- 658. RUIZ DE ERCILLA, Gregorio. 1948-11-16/1949-4-10 - 3. Tauer-en erantzunak: 1949-11-4/1949-4-2 - 5.
- 659. SAEZ ECHEVARRIA, Carlos. 1976-3-16 - 1.
- 660. SAGARTZAZU, Kauldi. 1958-3-12 - 1.
- 661. SAGASTA, Tiburcio. 1958-7-1 - 1.
- 662. SAINT PIERRE, Mons. Joannes. 1951-1-8/D. G. - 2. Tauer-en erantzunak: 1949-1-22/1951-1-19 - 2.
- 663. SALABERRY, Etienne. 1952-12-20/1980-12-17 - 21. Tauer-en erantzunak: 1979-9-7 - 1.
- 664. SALLAGOITY, Abbé. 1958-1-22 - 1.

665. SAN MARTIN, Juan. 1959-11-25/1983-2-1 - 44. Tauer-en erantzunak: 1960-1-10/1978-5-24 - 39.
666. SANSINENEA, J. M. 1970-9-10 - 1.
667. SARASOLA, Garbiñe. 1958-7-9/1974-9-28 - 14.
668. SARASOLA, Luis. 1957-3-15/1970-5-12 - 20. Tauer-en erantzunak: 1957-1-29/1970-5-29 - 21.
669. SATRUSTEGUI, José María. 1957-1-18/1982-9-19 - 217. Tauer-en erantzunak: 1957-1-25/1982-6-18 - 513.
670. SKIPWORTH BUSTON, Miren 1952-7-10 - 1.
671. ŠKULTÉTY, Josef. 1965. Ledna. 14 - 1.
672. SOCIETE GENERALE DU COMERCE... DE PARIS. 1947-6-6 - 1.
673. SOLOETA, Fernando. 1957-7-?/1962-12-? - 11.
674. SOLOZABAL, M.ª Begoña. 1959-12-?/1966-2-6 - 6.
675. SOLOZABAL, Paulin. 1962-10-13/1964-11-24 - 11.
676. SORARRAIN, Andoni. D. G. - 1.
677. SORBET AYANZ, Alejo. 1958-2-5 - 1.
678. SOROZABAL, Sabin. 1982-5-4 - 1. Tauer-en erantzuna: D. G. - 1.
679. SORRONDEGUI, Andoni. 1970-8-24/1971-9-28 - 5.
680. SOTA, Manuel de la. 1956-9-17 - 1.
681. TELLABIDE, Josu. 1980-12-23/1983-2-17 - 3.
682. TOLOSA, Felipe. 1957-8-12/1965-4-5 - 8. Tauer-en erantzunak: 1957-6-27/1964-12-13 - 9.
683. TORREALDAY, Juan Mari. 1969-1-10/1971-12-22 - 3.
684. TXANTLADZE, Greta. 1977-8-12 - 1. Tauer-ek. TXILLARDEGI - Ikus. 307 zen.
685. UGALDE, Martín. 1957-10-8/1974-1-12 - 13. Tauer-en erantzunak: 1957-8-10/1968-5-29 - 7.
686. UGALDE, Peli. 1957-2-6/1957-12-13 - 5. 2 Argazki.
687. UGARTE, Martín. 1960-5-13/1979-12-23 - 41. 21 Olerki, 15 eskuz idatziak. Argazki 1. Aizkofi'ko Mendaitza. (Mapa). Tauer-en erantzunak: 1960-5-18/1969-5-2 - 25.
688. UNANUE, Josu Imanol. ?-6-2 - 1.
689. UNDA, Luciano. 1970-12-18 - 1.
690. UNTZETA, Iñaki. 1960-12-22/1968-1-? - 4.
691. UNZURRUNZAGA, Francisco. 1957-1-28 - 1.
692. UNZURRUNZAGA, Javier. 1967-11-18/1972-11-16 - 2.

693. URANGA, Jon. 1978-7-?/1978-7-2 - 2.
URANZU, Luis de - Ikus. 631 zn.
694. URKIA, Bitore. 1955-7-8/1968-6-12 - 50. Tauer-en erantzunak: 1963-7-22 - 1.
695. URKIDI, Julen. 1961-12-20/1982-9-24 - 53. Tauer-en erantzunak: 1962-1-31/1970-11-28 - 13.
696. URQUIJO, Julio de. 1926-3-5 - 1.
697. URRESTARAZU, Andoni. 1954-11-4/1982-12-14 - 105. Argazki 1. Tauer-en erantzunak: 1954-11-14/1970-12-4 - 109.
698. URRETA, Maritxu. 1961-4-7/1983-2-21 - 58. Argazki 1. A. M.ª Labayeni: 1. Tauer-en erantzunak: 1961-3-26/1971-5-10 - 57.
699. URRUTIA, Gotzon. 1954-12-11/1957-1-9 - 4.
700. URRUTIA ARTIEDA, María Alex. 1959-3-?/1959-7-14 - 2.
701. URTASUN, Monseñor (Avignon). 1958-12-9/1970-1-1 - 12. Argazki 1.
702. VALVERDE, Antonio. 1956-4-2/1968-1-5 - 12.
703. VELEZ DE MENDIZABAL, José M.^a. 1979-9-24 - 1. Tauer-en erantzuna: 1979-10-9 - 1.
704. VIGNAUX, Jeanne. 1927-3-15 - 1.
705. VILLANUEVA, K. 1955-9-9/1957-9-? - 4.
706. VILLASANTE, Luis. 1952-8-24/1978-12-28 - 27. Tauer-en erantzunak: 1955-8-5/1970-6-13 - 20.
707. VOGT, Hans. 1958-1-18/1958-3-3 - 2.
708. YURRE, Aita Yulen. 1958-1-22/1970-12-22 - 9. Argazki 1. Tauer-en erantzunak: 1958-2-15/1970-1-24 - 14.
709. ZABALA, Doroteo. 1960-7-14/1960-9-17 - 3.
710. ZABALA, Karmelo. 1958-4-20/1958-12-7 - 4.
711. ZABALETA, Juan Bautista. 1962-10-15/1979-10-27 - 17. Tauer-en erantzunak: 1962-10-2/1967-12-2 - 10.
712. ZAITEGI, Jokin. 1950-1-27/1963-5-8 - 15. Argazki 1. Tauer-en erantzunak: 1950-1-1/1963-6-28 - 29.
713. ZARATE GALDOS, Miren. 1955-5-23 - 1.
714. ZAVALA, Antonio. 1959-4-23/1971-2-5 - 4. Tauer-en erantzunak: 1959-4-28/1971-2-15 - 7.
715. ZERIO, Faustino. 1959-4-?/1981-6-5 - 30. 2 Bertso. Tauer-en erantzunak: 1959-4-22/1966-1-23 - 14.
716. ZERUKO ARGIA. 1964-7-9/1981-12-20 - 4. Tauer-en erantzunak: 1963-2-3/1978-6-15 - 2.
717. ZIARSOLO, Manuel. 1957-4-1/1957-6-24 - 2.

718. ZIAURRIZ, Doroteo. 1949-4-8/1951-1-31 - 3.
719. ZINKUNEGI, Agustin. 1958-12-22/1981-1-6 - 19. Tauer-en erantzunak: 1976-1-24 - 1.
720. ZINKUNEGI, Joseba. 1946-5-7/1957-12-4 - 9.
721. ZOHUAL, Dr. 1958. ? - 5.
722. ZUAZO, Iñaki. 1978-5-28/1978-12-28 - 3.
723. ZUBIKARAY, Agustin. 1961-12-30/1977-12-22 - 10.
724. ZUBIZARRETA, Mirentxu. 1962-8-4/1962-9-5 - 2.
725. ZUGADI, Antonio de. 1958-5-17/1963-12-? - 7.
726. ZUGAZTI, Aniceto. 1958-7-22/1970-2-15 - 8. Bertso 1. Tauer-en erantzunak: 1958-5-15/1970-3-27 - 7.
727. ZULAICA, M.ª Luisa. 1960-11-17/1969-2-8 - 6.
728. ZULAICA, Ramón. 1964-2-29/1968-10-3 - 28. 2 Argazki. Minist. Info. y Turismora - 1. Minist. Inf. y Turismotik - 1. Tauer-en erantzunak: 1964-1-20/1968-12-6 - 12.

BATZAR TXOSTENAK

LITERATURA SAILA

ALBERT LEON (1883-1953)

Bilbo, 1983-VII-29

P. Lafitte

Nola egin nituen Albert Léon euskalzalearen ezagutzak nahi baduzue jakin, huna aintzinsolas gisa.

1926-an Uztaritzeko Semenari berria ideki zenean, jaun apezpikuak horrat ekar-arazi ninduen erakasle gisa. Urriaren erditsutan Saint-Pierre jaun apezpiku beharra etorri zitzaitan aratsalde batez laguntza-keta.

Ba omen zen Baionako lizean Albert Léon izeneko filosofia erakasle itsu bat euskalzalea. Gizagaixoak asko liburu bazituen Braille idazkeran eginak, bainan bere ikerlanetako beharrenak ez ziren molde hortakoak: orduan norbaitek behar ziozkan irakurtu. Etxekoek irakurtzen ziozkatzen frantsesez eta ingelesezkoak, bainan ez haren andreak ez alabek ez zezozken irakur ez euskara, ez alemana, ez espainola. Katedraleko Etcheverria jaun apez elizazainak egiten ziozkan gaztelerazko irakurtzeak, Saint-Pierre kalonjeak aldiz aleman eta euskarazkoak; bainan apezpikuteian bazuen engoitik sobera lan irakur-aldi horieri jarraikitze eta galdetzer a heldu zitzaitan ea ordezkatzan ahalko nuenetz ortzegun aratsaldetan. Ez nezoken baietz baizik erran euskaralal bildu ninduen jaun maitagarriari eta horra ni Albert Léon-en itsu-mutil.

Ez zitzaitan batere dolutu. Gizon jakintsun eta ohartzalea zen biziki: irakurriak nola ez zituen, adi-arauka, berak argitzen ala berdin jorratzen eno-netan. Bertzalde alegera zen, dena zirta eta oroitzapen jostagarri. Adibidez, Lévy-Bruhl filosofoaz erran zautan behin: “Lévy Brûle mais n’éclaire pas!”, hots “erretzen zuela bainan ez argitzen”. Itsu baten ahotik hitzak ez zuen grazia eskasik.

Bertze aldi batez, Schuchardt-en eritzi batzu ilunkara iduritzen baitzaizkon, erran zautan: “segur naiz gizon horrek ez duela bere golkoa hustu eta baduela oraino hainitz erakaspn berri jalgi ez duenik. Fantesi azko artikululu batez kitzikatu gogo dut; bere onetik atera-razten badut, joka nezake miresgarriak jaliko dauzkula”.

Hala hala aipatzen zautan behar zuela Aita Saindua bortxatu Andre dena Mariaren Erregetza erabakitzerat, liburuxka bat eginez “erregetza” horren kontra.

Noizetik noizerat gomitatzen ninduen bere etxekoekin bazkaltzerat eta hor ere ez zen tristeziarik. Haren andrea ere kultura handikoa zen eta mihi-azpikoa ongi pikatua zioteten.

Halako batez nausiak galdegin zautan ea Uztaritzen morala erakusten ginenuetz. Nik baietz eta harek berehala:

– Zuen gazteri erakasten ote zaie *politeleia*?

– *Politeleia*? Barkatu, jauna, hitz hori ez dut ezagutzen.

– Grekotik ateraia da: erran nahi du, zerbait egiterakoan, hortarako gure xedeen ugaldu eta aberastea. Badakikezu xedek, onak diren ber, gure eginkizun garbiak baliostatzen dituztela. Eman dezagun ikasle bat bere idazlanari buruz: nahi badu lehenik bere eginbidea bete; bigarrenik lan on batez erakasleari plazer egin eta nota eder bat irabazi; hirugarrenik nota hortaz etxekoeri kausitu; laugarrenik lanari esker bere etorkizuna apailatu, gero norbait izaiteko eta gizartearen onetan bizitzeko, Ikusten bide duzu ikasle horrek lan bakar batez, xedek direla kausa, merezimenduak metatu dituela.

Andereak irri on batekin erran zion:

– “Albert! Albert! girixtinotu zinen, bainan judu erro zenbait gelditu zauzkitzu: kapital ttipienaz nahi duzu interes handiena bildu!”

Albert Léon-ek pollita kausita zuen emaztearen arralleria eta aintzina solastatu ginen alegeraki bertze gai batzuez.

Horra nolako giroan iragaiten ziren gure irakur-aldiak.

1927-ko Azaroan itzuli nintzen Tolosarat eta egun batez Albert Léon etorri zitzaitan *Institut Catholique* ikas-etxerat, bisitatu nahi zuela hiria eta harritu ninduen bere ohartasun handiaz, karrketan gaindi. Galde egin nion, astia zukenean, zenbait orrialdetan idatz zitzan itsuen psikologiaz zituen eritziak. Ez zauzkitan igorri 1930-ean baizik. Ez ditut oraino agor-arazi. Bertze aldi batentzat begiratzen ditut.

Ordu bide da berezikiago mintza gaitzen Albert León euskalzaleaz.

Bordalen sortu zen 1883-an burraso juduetarik. Begietako gaitz batek sei urtetan osoki itsutu zuen; doi doia oroituko da kolore zuria, horia eta ferdea ikusirik.

Halere lehenik etxekoak eta geroxago emazteak beren buruaz axolatu gabe, gostaia gosta lagundu zuten eskola handieneri jarraikitzea, batxiler, lizentziatu, agregatu gradoak gazte-gazterik iragan baitzituen.

Vendée eskualdeko La-Roche-sur-Yon hiri nagusian, lizeoko filosofia erakasle izendatu zuten. Han eskola egiteaz bertzalde doktoragoa aapailatu zuen, bi tesisekin: lehenaren gaia zen: *les éléments cartésiens de la doctrine spinosiste sur les rapports de la pensée et de son objet*. Bigarrenarena: *une pastorale basque: Hélène de Constantinople d'après des documents inédits*

avec textes et traduction. 1908-an agertu zen lehena, 1909-an bigarrena. Bigarrena zaiku hemen aipagarri. Liburu gotor bat da (26-17 cm). 525 orrialde dauzkana.

Albert León-ek eskerrak diozka J. Vinsoni zeren haren liburuek eman baitiote gai horri lotzeko asmoa: bainan aitor du Hérèlle jaunak laguntza handia eman diola. Bertzalde Baxenabartar Bidegain errient batek irakurri diozka *Helenari* datxizkon eskuz idatzi sei pastoralak.

Huna nola zatikatua den lan hori:

Ehun bat orrialdetan aipatuak zaizku pastoralen iturburuak, idazleak, emailleak, emankizunak eta gelditzen diren idatzien berriak.

Gero *Helenaren* ipuiaz egin diren bi liburu aipatuak dira: batto olerki moduan XV. mendekoa: "*Chronique Delaine*". Bertzea hitz laxoz egina: "*Le Roman de la belle Hélène de Constantinople*", XVI. mende azkenekoa.

Bixtan da bi idatzi horiek dakartzatela euskal pastoralek aipatu gertakari gehienak, nahiz xehetasun batzu bertze nonbaitik atera dituzketen, non ez dituzten euskaldunek berek asmatu.

Gero Albert León-ek emaiten du ikertu dituen sei eskuz idatzi pastoralen berri: biga Parisekoak dira; biga Bordalekoak; batto Urdiñarbekoa; bertze bat Baionakoa. Osoena Pariseko n.132 delakoa izanez, haren bidez 76 orrialdetaz erakusten du nola euskaldunek kondatu duten Helona-ren ixtorioa. Bainan segidan salatuak saizku bertze idazkietan aurkitzen diren berezitasunak: orotarar 1500 berset baino gehiago aurkitzen dira beren frantses itzulpenarekin.

Azken kapitulu batean ikertua da pastoraletako euskara, bere adizkera zehar eta hitz erdaldunekin; mintzaera eta bertsolaritza ere aztertuak daude beren on-gaitzekin eta askatasun handiarekin.

Hots, nahiz liburu hau agertuz geroz eta Hérèlle hilez geroz pastoralek bide berri batzu hartu dituzten, uste dut irakurtzekoak direla Albert León zenaren oharpenak, mende hunen hastapenean antzerki euskaldun ohidurez konturatzeko.

Hérèlle jaunak Baionako lizeoan filosofia erakasten zuen. Irakaskuntza utzi zuen literaturari lotzeko eta orduan haren ordain etorri zen erakasle Albert León Baionarat. Memento hortan euskaltzale batzuek eraiki zuten *Cercle d'Etudes euskariennes* izeneko biltzarño bat. Hor kausitzen ziren Julio de Urquijo, Georges Lacombe, Pierre Broussain, Henri Gavel, Maritin Landerretche eta abar. Heietarat bildu zen Albert León ere. Hiriart-Urruty kazetariarekin elaire zen eta euskaraz mintzatzeko aukera guziak bilatzen zituen.

Gogotik irakur-arazten zituen euskal aldizkariak eta hizkuntzalarien lanak. Berak ere atseginekin idazten zuen euskal gaiez: etimologiak laket

zaizkon hala nola gramatika auziak. Historiazalekin bila zabilan noiztik jarriak ziren Euskaldunak orai bizi diren lurraldean, edo nola girixtinotasuna sartu zen heien artera. Hemen gandiko ohiturez ere zer nahi jakin-nahiz zen.

Ikus ditazke haren artikulu gehienak agerkari hauietan:

Bulletin de la S. S. L. A. de Bayonne, 1931, 2II, 344-350.

Congrès de l'Union historique, 1912, II, 35-52.

Euskalerrriaren Alde, 19II, 174 sq; 207 sq.

Eusko Yakintza, 1947, I, 121-144

1948, II, 347-357.

Gure Herria, 1921, I, 446-461.

1926, VI, 50-56.

1928, VIII, 142-157; 270-280.

1929, IX, 561-573.

1930, X, 33-49.

1932, XII, 524-536.

R. I. E. V., 1909, III, p. 468.

19II, V, 472-493.

1913, VII, 428-438.

1925, VXI, 68-73; 343-344.

Revue Philomatique de Bordeaux

1906, IX, 385-409.

1921, XXIV, 62-72.

Albert Léon hil zen 1953-an bere alaba baten etxean, bere 70. urtean.

NORBERT TAUER EUSKALTZAIN OHOREZKOAREN GUTUNAK

Donostia, 1983-XI-25

Jose M.ª Satrustegi

Beharrak bultzaturik, hamaika hilabeteren buruan bigarren aldiz egona naiz Praga hiriburuan. Bere egunean kontu eman nuenez, Norbart Tauek euskaltzain ohorezkoak, Euskaltzaindiarentzat eskaini zizkidan bere gutendegi aberats eta liburu guziak. 1982.eko irailean zen hori. Denbora gutxian gauza asko gertatu da geroztik: Tauer jaunaren heriotza, lehenik, aurtengo urtarrilaren 28an; eta bere emaztearena, gero, azken maiatzaren 13an. Nazioarteko mugen arazoaz bestalde, zailtasun berri bat sortzen zuen nagusiaren hutsu-neak. Tauer-ek ez zuen seme-alabarik eta auskalo zer gerta zitekeen bere gauzekin.

Ekainaren erdi aldera jakin nituen lehen berriak. Tauer jaunaren koinata zela esanez idatzi zidan emakume batek. Itxuraz, ilobarengat gelditu ziren puska guziak, baina euskal liburu eta gutunak guretzat zirela ba omen zekien. Epe labur batean ustu beharra zuen etxeak eta berek aldatu zuten liburutegia.

Egoera hori ezin zen gure aldetik gehiegi luzatu, eta abuztuaren 16an egin nuen Foronda-Frankfurt-Praga txangoa. Arratsaldeko laurak aldera iritsi ginen, eta nire zai zegoen aireportuan Keller adiskidea. Liburuak ofizialki ekartzeko zer urrats eman behar ziren ikastea ez zen zaila izan niretzat. Aurrez lotuak zituzten adiskide haiek puntu guziak. Atzerriko Arazoen Ministeritzara joan behar zen lehenik eta han kontu eman. Balio-neurketaren bat egingo zuketean gero agintariak, eta eskubidea zuten baimena emateko ala ez. Erantzun baikorra baldin bazen, Espainiako aduanen arazoaz zuritu behar zen eta, azkenean, garrarioaren gorabeherak. Nola nahi ere, oso zaila ikusten zuten bertakoek liburu guziak ekartzeko baimena lortzea.

Joan aurretik Euskaltzaindiari nik egindako proposamena ausarta zela ukatzerik ez dago. Dena ekartzerik ez bazegoen ere, geuretzat interesgarriak jaso eta eskuz ekartzen ahalegintzea ikusten nuela biderik hoberena, esan nuen orduan. Aduanan galtzeko arriskua bazegoen, noski; bainan, saiatu gabe geldituz, aurrez galdutzat eman zitezkeen. Jabegoa agertzea da beharrezkoena, ez zezaten inoiz lapurreta bezala har. Horretarako banuen Tauer-ek izenpetutako agiri bat berak emanak zirela esaten zuena.

Aste bateko lana. Aurrez esan zitzaidan bezala, Vinohradská kaleko Tauer-en egoitza hutsik zegoen. Dirudienez, gobernuko beste langileren bati emateko gertatzen ariko ziren agintariak. Oso berezia da etxe eta bizitegien egoera. Nola nahi ere, Tauer-ek zuena ez zen berea eta bera hiltzearekin ahai-deek ez zuten inolako eskubiderik.

Vera Tauerová, koinatak, jasoak zituen euskal gaiak. Honen bizitegia, haundia, paketsua eta oihan estu baten erdian sarturik zegoen. Inguruko baratzea, zuhaitzak eta iturria bereak ditu jauregiak. Munduko txoriak eta usoak agertzen ziren leihotik emandakoak jatera. Felix, egoitzaren nagusia zena, Norbertoren anaia, arabieraren irakasle haundi zen bertako Unibersitatean. Alarguna bizi da orain bere alaba bakarrarekin eta bertan izan genuen Keller eta biok, hiru egunez, lantoki eta ostatu.

Oinetakoak kendu genituen, ohi denez, etxera sartzean eta barne guziak erakutsi zizkigun etxeakoandreak. Itzalagatik berorik egiten ez zuelako, hantekako arin batzu atera zizkigun Norbertoren koinatak. Benetan etxekotzat hartu gintuen eta bakarrik gelditu ginen, oroigarri arraroz inguratutik, bere eginkizunetara atera zelarik etxeakoandrea.

Gutunekin lan asko izan genuen lehen egunean. Karpeta arruntetan sartuak ziren egile bakoitzaren izkribuak, eta gutxi zituztenenak hogeitazentimetroko estalki edo zorro zuritan. Karpeta guziak ekartzerik ez zegoen, ia gutunen zama bezain haundia bait zen azalena. Banan-banan hustu, grapaz josi eta sailkatzen igaro genuen egun osoa. Lan aspergarria bezain emankorra gertatu zitzaigun. 703 pertsonekin izandako harremanak nituen neure eskuetan, eta 6000 gutun osatzen zuen bildumak.

Zertarako diren galde egin dezake norbaitek. Bi eratako balioa ikusten diet nik: zenbait idazleen berri jakingarriak aztertzeke, ala nola euskaldun ospetsu askoren iturri aberats, biografiak osatzeko. Laster agertzekeoak dira Aresti-ri buruz neuk egindako bi lantxo, eta Artetxerena ere bidalia dut aldizkari batera. Hemendik aurrera, tesina gaiak aukeratzekoan kontutan hartu beharko da, azken gizarteko euskaldunei buruz egin nahi diren lanetan, Tauer-en gutundegia.

Baina, bada besterik zerrenda horietan. Pertsoneri buruzko ikerketaz bestalde, egoera oso berezi batean Euskal Herri osoari dagokion berri jakingarrikerik ere aurkitzen da. Zenbat papera eta euskal idazki ez zen erre, beldurrez, Espainiako gerra denboran! Eta gerra ostean nor ausartzen zen orduan euskaltzaletzat bere burua agertzen? Garai horretako Euskal Herriaren kondairan hutsune larria bada, lehen eskuko egiztapen aldetik. Tauer euskaltzailearen gutun bilduma, hain zuzen, egoera hartako gertakizunen lekuko zehatza da. Espetxeetan egondakoen aipamen minberatuak badaude, aldizkariak argitaratzea debekatzen zeneko salaketak, euskaltzaileek eta idazleek izan ohi zituzten eragozpenen berriak, nor-berak eskuartean eta bihotzean bizi zuen arazoaren aitortza, egunoroko bizitzako garaipen txikien poza eta lortu ezindakoaren mikaztasun garratza, agertzen dira han-hemenka horri hauetan.

Idazle bakoitzak bizi zuen eran, noski, baina zuzenean adierazia eta egunean eguneko gertakizunen lekuko estimagarria. Euskaldunok ez gara egiten dugunaren berri gehiegi ematen dugun herria eta, denborak esango du, zenbatetaino Tauer euskaltzainaren lanak euskaldunon murriztasunaren zuloa bete duen ala ez.

Sei mila eskutitzen artean, bestelako betegarri-hutsa diren berritsukeriak ere badirela, esan behar da noski. Hala ere, euskaldunon lumarekiko nagitasuna kontutan harturik, zazpirehun abertzaleen izkribuak idaztera bultzeko eragina izan zuen gizona, bakarra dela esango nuke gure herriaren historian.

Liburuak. Trakas haundia ibilia zuten emakume haiek liburuak jasozten. Paperez ingurututako bildumetan loturik aurkeztu zizkiguten euskarazko gaiak. Biltzerakoan, bestalde, liburu guzien zerrenda ezarria zioten pakete bakoitzari gainean. Asko erraztu zuen sailkapen honek gure lana, eta aspergarria gertatu arren menderagarri gertatu zitzaigun azken finean. Zenbat egun behar izango genuen horrelakorik gabe metaturik aurkitu bagenu!

Euskal liburu zahar eta arraroenen aukera egiteko asmoa nuen bakarrik. Metodologia aldetik, era honetara jokatu nuen: guretzat interesgarrienen zerrenda aurrez eginik eraman nuen. Neuk igaz ikusitakoei, anaia Berriotxoari Tauer jaunak bidali zion aurkezpena gehitu nion, hala nola zenbait liburutant ematen ziren oharrak, Artetxe, Talon eta J. San Martin euskaltzainak emandakoak. Oso lagungarri gertatu zitzaidan aurrelan hau, horietako ale batzu ez bait ziren azken orduraino agertu. Hain zuzen ere, Tauer-en alargunak hil aurretik zorro batean niretzat bereziak omen zituen.

Prestatua nuen zerrendaz beste alde, han ikusitako beste zenbait liburu ere ez ziren hemen erraz aurkitzekoak eta, bada-ezpada, bereizten joan nintzen. Meta haundia —haundiegia— burutu nuen azkenean, eta beste banaketa mingarri bat egin beharrean ikusi nintzen. Pizua eta tokia ziren nere bidaiako muga nagusiak. Aukera egiterakoan, liburu zaharretan txikiak eta balio haundienekoak jaso nituen. Beste multzo bat Keller adiskideari utzi nion, noizbait, postaz igortzen joateko.

José A. Aranak jakinerazi didanez, ekarritako hogeita hemeretzi liburu haueetatik, zazpi besterik ez zeuden Azkue Bibliotekan. Beste hogeita hamaikiak gehigarri gertatu zaizkigu, beraz.

Tauer eta Slabý-ren hilobiak. Abuztuak, 20. *Olsany* izeneko hilerrian, Rudolf J. Slabý, euskaltzain urgazle zenaren hilobia ikusten izan ginen. XVII. mendean Erroke santuaren basiliza ondoan sortutako hilerri hau, Pragako haundiena da. *Olsany* deitzen dute, sobietarren aurka nabarmendu zen guda-mutil baten oroimenez. Bertan ehortzirik zegoen eta urtero jendetza haundia biltzen baitzen bere egunean, norbaitek hustu egin zuen hilobia.

Rudolf J. Slabý (1885-1957), hispanista, bertako Unibersitatean Erreto-re izan zen. Hilobiaren buru aldean monolito antzeko marmol beltzean ikusten denez, Barcelona-ko Unibersitatean ere irakatsi zuen. Akademi izendape-

nei dagokienez, honela dio: Dop. člen Akademie *Spanelské Argentinské a Baskické*. Euskaltzain urgazle, genuen, beraz (1).

Abuztuak 21. Norbert Tauer bera bizi zen etxetik gertu dagoen *Vinohrady* hilerrian datza. Izenak dioenez, ardantzeak izango ziren lurralde hauek hiria nagusitu aurretik. Tauer sendiaren hilobia marmol beltzez eginik dago eta gurutzea du buru aldeko ezaugarri bakarra. Sarreran hartzen dituzten urontzi haundiak eskuan, ikusten genituen jendeak hilobiak apaintzen. Lore sorta bat ezarri genuen guk Norbert eta Frantziska adiskideen hilobi gainean. Urgazle zela esaten du irakurgaiak: N. TAUER / CESTNY CLEN KRAL. AKADEMIE / BASKICKÉHO JAZYKA V BILBAU. Keller eta biok elkarrekin otoitz egin ondoren itzuli ginen etxera.

Abuztuaren 23an hartu nuen etxerako hegazkina. Pragako aireportuan lan asko zuten guardiek hango jende guzien maletak irekitzen, eta ez zidan inork begiratu. Berrogeita hamar kilo eman zuten baskulan nere puskek eta, besterik gabe, jaso nituen Forondan.

(1) Zutabearen saihets batean, honela dio: *Velarse debe la vida / de tal suerte, / que viva quede / en la muerte*. Calderon-en bertsoak direlakoan nago. Aldamenekoa, Santanderko Maria de la Serna bat da (1839-1914).

DON JUAN IBARGUTXI ABADE IDAZLEAREN OROITZAPENAK

Donostia, 1983-XI-25

Juan San Martin

Orixek idatzia da honako hau: “Matxinada aurreko urtietan ondo ezaguna gendun Bizkai-Gipuzkoetan Ibartutxi”tar Ion Gurutz iauna, Iaungoiko-Zale eta Ekin irakurten gendunon artean, Bizkaia’n Eguzkitza aundia ta Ibartutxi idazle bikotea lakorik bai ete dogu beste iñungo Euskalerrietan? —Bibil esango dot ezetz”. Hala agurtzen eban Nikolas Ormaetxea “Orixek” 1960. urtean *Kristinau-Ikasbide-Atzalbena* izenburuztat eroian liburua. Ibartutxiren obra nagusia zan, eta da, lau tomoz hornitzen dan lana. Bere edukina: I-Siniskaiak, II-Aginduak, III-Ikurtonak, IV-Otoia eta Geroko bizitza, 1953tik 1958ra bitartean argitaratuak.

Nor zan Orixek horrela gorensten eban gizona? Euskaltzaindia sortzeaz, 1919an izendatu ziraneko urgazleetariko bat. Horregatik eta bere idazlanengatik gure erakunde honen urre eztaietan ohorezko euskaltzain izendatuko zana.

Juan Kruz Ibartutxi Agirre, Bizkai parteko Ubidean jaioa zan 1883.eko Abenduaren 23an. Hamalau urterako Bitoriako Seminarioan sartua bederatzituz bertan abadetza estudiatzeko. Arabako Zestabe eta Gipuzkoako Eskoriatzan egon ondorean, Eibarrera etorri zan 1916. urterako, hemen jarraitzeko gerrara arte. San Andres parrokian Katekesis eta Mutualidade arduraduna zan eta Aldatzeko monjen kolejoan arima-zaina.

Eibarren ezagutu neban nik granuja bat nintzala. Ez pentsa gero eibartarontzat “granuja” izatea gauza txarra danik. Eibarren, mutikoeri, maitasunik haundienetz deitzen jakue “granuja”. Hamar-hamaika urte nituala, Don Juan doktrina maisu izan neban. Bera hil ondorean irakurri neutsan Gabriel Manterolari: “itxura baten itzala emoten eban arren, izakera atsegin eta leunekoa izan zan”. Baiña, Don Juan gogoratzeaz, nere burura ez dator haren leuntasunik, berba honen zentzu bihurrian izan ezik. Guretzat gogorra zan, gogorregia, integrista hutsa, erlijijua bere alderdirik illunenetik bakarrik ikusten ebana. Harentzat dana zan heriotzarako preparazioa eta orduan ume giñanok bizitza bera genduan maite. Nahikoa dot esatea Artetxeren *Saint-Cyran* irakurtzean, jansenismoaz jabetzen nintzan neurri berean, Don Juan irudia etorrela neregana. Hala be, eibartar elizatarrak (elizkoa danari esaten

jako Eibarren “elizatarra”) errespetuz eta maitasunez gogoratzen dira Don Juanegaz.

Egia esan, gure umetzaroko Eibar bera be ezagutu beharrezkoa da. Abaderik gehienentzat ezin zeikean izan gauza erraza gizarte giro haretan bizitzea. Hala be, Don Juan ber-berak aitortu eustan, gerraurreko Eibarregaz hain konforme ez baziran be, munduan zehar ibiltze ondorenak erakutsi eutsala zein errespetukoa zan Eibarko jentia.

1937an, gerragatik herbesteraturik, Ingalaterrara joan zan eta han urte bete egin ondorean Rochefort-eko Saint Louis-en bi urte, abade laguntzaile. Gero, herbesteetatik itzultzean, 1941etik 1950era bitartean Erriojako Badaran-en egon zan eta bertakoen artean gomuta onak itxi ebazan. Bere azken urteak Basaurin. 1969ko Irailaren 14an hil zan bere jaioterrian bertan.

Denbora haretako Eibar, esan dodan lez, ez zan izango abade batentzako leku egokia. Gaur edonon aurkitzen badogu gizarte nahastua, orduan Eibar bakarrik zan besteegandik apartekoa. Eta gizonaren jarrera ezagutzeko ondo deritxot hortaz zenbait ohar eta argitasun azaltzea.

Don Juan Eibarrera etorri zanerako, liberalkume laiko eta antiklerikalak aspalditik ipiniak eukezen gizarte-giroan sozialistek sustraiak ondo botatzeko aukerak. Akilino Amuategi “Chiclana” gatzixenez ezagutzen zan sozialisten lehen liderraren predikaziñoak abadienak baino indar gehiago eukin bihargin (langile) eta behartsuen artean; Tomas Meaberen zuzendaritzapean Eibarren argitaratzen zan *Adelante!* asterokoak bere partea bete eban; eta Jose Medinabeitia medikuaren gidaritzaz, azpiegitura sendoak eukezen era askotako ekintzak indartzeko, behargineri paraisuzko mundua eskainiz. Zibilez enterratzeak noiz-nahi egiten ziran, hildakoen gorazarrez diskursoak egiteko be baeuken heuren “kura-laikoa”, Marzelino Baskaran “Sumendixa”. Janaridenda “Cooperativa Obrera” deitzen zan eta ekintza guztien koordinakuntza Casa del Pueblo-tik eroaten zan, P. S. O. E. ez ezik U. G. T. sindikatoa bere etxe horretan kokaturik. Ondo begiratuta, mesianismo kutsuz bete zan sozialista haren ekintza eta aintzinako abade konserbadoreak zeregin gutxi eukin. Giro haretan ondo konpontzen zan bakarra, bere herrikoitasunez, Notxe abadia zan. Baina bere “populista” arlote itxuratik ez zan libratzen eta bide haretatik bere ahalmena galdua eukan Elizak eibartarron gizartean.

Bai, Eibarrek eroian martxan Elizak jai eukan. Nere ustez, hori izan zan Eibarrera abade bereziak bialtzeko arrazoia. 1910. urteaz geroztik Bitoriako Seminariotik urtetzen eban abade aproposak: jakituriaz hornituak, ekintza gizonak, ikuspegi argikoak eta heuren artean era desberdinetakoak, industria munduko gizartearen konplexutasun guztiak beteaz ibiltzeko modukoak. Holakoak ziran Don Eugenio Urroz, Don Polikarpo Larrañaga, Don Gabriel Manterola eta Don Juan Ibagutxi bera, beste batzuen artean.

E. Urroz tolosarra parroko, historia gaietan gizon jantzia; P. Larrañaga (Don Poli), langile arazoegaz kezkatua eta ELA-ren sortzailea, baina danen gainetik plaentziarra izatea eban eibartarron artean nasai ibilteko agiririk

naturalena (Aurten betetzen da Don Poli-ren mendeurrena be; baina, itxura denez, inor ez da gogoratzen E. L. A.-ren sortzaileaz); G. Manterola, filosofia eta liburu zalea, jardunlari ona baina ez jarduntsua, edonorregaz laster lagun egitekoa eta erudizioz betea, edozelako harremonetarako aukerako gizona. Horren artean gure Don Juan, arima-zain leiala, zuzena eta zorrotza, emakume eta umeen artean bere iluntasunez eta iluntasungatik edonorri kezka izugarria sartzekoa.

Hamalautik hamabost mila biztanlera zituan Eibarrek, idea desberdinak buruz buru aurkitzen ziran gizarte ekonomian eta politika ekintzetan, baina gure umetzaroko Eibar aberatsa zan norgehiagoka, bai lanean eta bai kulturari. Gorri seiloa zeroian eta horretarako motiborik bere bazan. Laiko ezker-tiarrak U. G. T. sindikatoa bere esku euken eta horren bidez sozialistak gailentzen ziran. Gainera, janari-denda kooperatibaz eratzetik zenbait industria kooperatibaz antolatzeraz jo eben. Armagintza zerbait baztertu eta beste gauza batzuk egitea be heuren asmoetakoa izan zan, aspaldiagoko damaskinagintza ez-ezik.

Oposizioz, eskubitarrak, alkartzuz joan ziran, batez be abertzaletasunaren indarrez, "elizatarrak" heuren aldera jo eben eta Don Polik eratu zituan sindikatoak indartzuz joan ziran, E. L. A. (Eusko Langile Alkartasuna) han hasi zan U. G. T.-ren oposizioz; inoiz alkar harturik ibili baziran be. Gainera, E. L. A.-k, lehenago sozialistak legez, janari salketarako kooperatiba antolatu eban. P. S. O. E.-U. G. T.-rena "Cooperativa Obrera" zanez, besteok kooperatiba "Bide onera" ipini eben. Lehengoak bere, heuren ustez, ez ziren bide txarretik ziharduenak. Eta, hara hor be, non agertu ziran alkarren aurrez aurre, indartsu.

Garai haretako Eibar konprenditzeko Toribio Etxebarriaren *Viaje por el país de los recuerdos* deitzen dan liburua irakurtzea dogu aukerakoena. Handik ikusi geinke Ibargutxik *Jaungoikoaren Legeko Aginduak* (1925) publikatzen eban garaian zer giro zan Eibarren. Konturatuko gara gure gizarte girotik nahikoa aparte zebilela. Eibarren, sinismendun eta sinismen gabeen artean, era guztietako ideak ebizen; senide artean ez ezik familietan be era guztietakoak aurkitzen ziran, eta neba-arreben arteko idea desberdinak ekarren alkarren errespetuzko oreka batean gizarte ha mantentzea. Gu, giro hartan hasiak ginan eta gauzarik normalena ereizten jakun hala izan beharra. Gaur egun hau hemen esatea badirudi asmakizun hutsezko ilusiñoa ete dan. Baina, ziurtatzeko abade haretako baten aitortza ipiniko dot lekuko, Don Gabriel Manterola berak kontatu euskun Eibarrek zer irakatsi eutsan. *Eibar* aldizkariko ale batean 1971. urtean idatzi eban; hara zer ziñuan:

"Erri bakoitzak izakera berezia euki oi dau eta ortik sortzen da oldozkera edo pentsakera, izkera, artu-emon, oitura ta yokabidean erri bakoitzak besteak ez daben "zerbait" eukitea.

"Zerbait" ori zer dan? Esan dogun guztitik sortzen dan erri bakoitzeko giroa. Eta onetan Eibar'en antzekorik... Eibar bakarrik".

Eta, ondorean, Eibarren berak zer irakatsi jaso eban adieraziko deusku; era honetara jarraituz:

“Gizonen barri asko yakin barik Eibar’era eldu nintzan. Orduan Eibar estuta larri ebillen. Beste itzik ez zan entzuten “krisisa” baño. Eta eibartarrak ondo dakie itz orrek zer esan nai daben. Egia da, Eibar’eri ainbeste on egin dautson “Escuela de Armería” idigi barri zala, baño baita, bearrizanak bul-tzatuta, Arrate’rako bidea eginbearra be. Eibartarren gogo ta kemena bide-gintza orretan ikusi zan. Orduantxe irakatsi eusten eragozpenen aurrean atze-ra ez egiten...”.

“Eibar’en ikasi neban beste gauza bat auxe da: Gizona, gizon dalako bakarrik, aintzat artzen... gaur egunean ainbeste aitatzen diran, gizonaren eskubideak, Yaungoikoaren aurrean guztiok bardiñak garala, gizona bere egi-teak baño ohea dala, bere akatsen aurrean biotz zabalekoak izan bear gareala, anaitasuna ta lautasuna artu-emonetan ikasteko nireztat Eibar ikastolarik onena izan zan.”

“Beste irakatsi bat, langilletasuna ta bakezale izaten. Eibar beti izan da langilleen iñurritegi bat. An alperrak ez dau biziterik. Eta guztiak lanean ikus-tea langorik ez dago norberak be alperkeritik iges egiteko... eibartarrak gorrotorik ez dabela ezagutzen, eta biotz onekoa dala. Auxe da Eibar’ek irakatsi eustana”.

Argi dago Don Gabriel Manterolarentzat Eibarren modukorik ez zala beste herri bat eguzkiaren azpian. Plaentziarra izan balitz, Don Poli zan lez, ez ginan harrituko eibartarrogatik holako laudorioak jasotzeaz, baina Arratiako Zeanurin jaio zan eta abadia gainera. Haregaitik bai esan geinkeala herriko semeak: “Arratiako txekorra, txikerra baiña gogorra”. Don Gabriel, izatez, bera zan bihotz onekoa eta pentsamen zabalekoa. Mundu guziagaz tratatzen ekiana eta sozialistegaz be lagun fama zeroian, gure aintziñako Eibarren.

Don Juan Ibargutxi ostera, izakeraz, Don Gabrieleandik zeharo desbardiña zan. Ez dot esango bihotz onekoa ez zanik, baina bai pentsamenez estua. Estiloz alkarregandik diferentia ziran. Alperrik esan Ortega y Gassetek: gizona, bera eta bere ingurua dala, jarrera guztiak ez dira bardinak.

Baiña Don Gabriele berak ziñoan, Don Juan, abade lanetan zintzoa zala. Haregaz doktrina maistra ibili zan Nati Aristondo, gaur egun Hondarribiako Karmelita monjen konbentuan buru egiten dabenak lehengunean esaten eustan Don Juan aintziñako klaseko abadia zala, baserri batetik urten eta mundua ezagutu barik, abade egiñaz arrazoi guztien jabe danaren usteen apostolutza egin nahirik ebilena. Baina, Eibar, Eibar zala. Hala be, aitortzen dau Don Juani asko zor deutsalara, hogetalau urtegaz monja joatea erabagi ebanean emon eutsazen kontsejuegatik. Maritxu, Natiren aizpa, orduko beste doktrina maistra bat izan zan, eta honentzat kriterio estu eta konzeptu iluñeko relijiño gizona zan Don Juan. Doktrinako maistreri, berari kalian agurrik

ez egiteko agindua emona ei eukan; abadiak neskeri berba edo jaramon egitea ez zalako itxurazkoa. Gainera, kanpora begira euskaltzale agertuarren, erderaz egitea asko gустutazen ei jakon.

Dana dala, Don Gabriel Eibarren sartu zan neurrian Eibar bere barruan sartu zan eta herriagandik jasotako irakatsiak gogoratuko ditu. Don Poligan ez zegoan Eibar sartu beharrik, bertan beste langile bat gehiago zanez. Baiña, Don Juanek herrianganako harremon hotzagoak euki zituan. Nik neuk, ez daukat garai haretako Don Juanen iritzi onik, bizitzaren azken aldian besterik uste baneban be. Baina, danok bardinak ez izatez aparte, orduko Eibarko giroan holako abade bat konprendidu beharra dago. Ni ez nintzan umerik bihurriena, baiña bai bihurrien arteko bat. Don Juanek aingeruak nahi eta gu “granujak” izan. Hau zan parabola.

Bestalde, 1931. Apirillaren 14ean, goizean goiz, Eibarko plazan Errepublikak proklamatzear, orain baiño errespetu gutxiagogaz bandera (orain “nacional” dan kolore biko ber-bera) kenduz, hiru koloretako errepublikanoa ipiniz. Eta, gezurra badirudi be, sozialistak heurak izan ziran hori egin ebenak, Eibarren bertan Espainian beste inon baino lehen. Handik sartu jakun triunfalismodun Errepublika zaletasuna. Gu, orduan ume ginanok, nork baretu sozialismo irautzaile haren aldeko abiadan?

Handik laster nintzan doktrinarako adifnean, amak gura ebanez komunio nagusirako prestatzea. Baina, liberal familietako umeak ez dakit Kleroa-ren ala Errepublikaren biktimak ginan. Adin horretarako norabait nahian eta noraezean, une bereko gizarte-giroaren korrentak geroiazan eta “granujen” okerkeriak, inoiz adinekoen tormentupean jartzekoak.

Libertade kriterioa bere zentzu ziurraren neurriz gainera ipini zan Errepublikaregaz. Horren irudi polita dogu politikaren aldakuntzaz hainbeste sinisten eban eibartar harena. Errebalian bizi zan bera, eta Errepublikak triumfatu ebala enteratu zanean txori-kaiolan eukan kardantxiluari lehiotik emain emon utsan, esanaz: “Errepublika etorri dok eta hiretzat be libertadia”. Baina amain emoteaz bat hegaz Errebaleko mojen konbenturantz zoiala ikusteaz larritu zan gure gizon hori eta uluka batean hasi zan: “Horra ez! horra ez! Hor ez daukak libertaderik eta”.

Egia izango da orduko antiklerikalismoa ahotik haruntza ez zoiala, inoiz Toribio Etxeberriak esan dabenez. Baina umien bihurrikerieri askok jaramonik ez eginarren, Don Juanen zuzentasun toleskaitzean ez zan kabitzen okerrik eta besoak beti baltzituta erabiltzen genduzen bere atxumurkadaz. Izan be, ordurako modan jarria zan Himno de Riego, gure buruak inoiz freskatu ez zituana, eta bere doinuaz emoten utsaguzen ordainak Don Juani: “Si supieran los curas y frailes, la paliza que van a llevar...” kantatuz. Inoiz doktrina orduetan be himno horren doinua txistuz joaz abadiari amorraraziz. Horregatik, talde edertxoia egiten genduan Don Juanek begitan hartutakoan artean; azkenerako ordainak nork nori ez genkigula.

Harek ziran garaiak. Ume bihurrientzat zigorrak zenbat eta gogorra-koak legezkoak zirudien; nolabait ontzat hartu beharrezkoak.

Baina, Don Juanengandik, nere iritziz zigorra bera baino txarragoa zen erlijio ilunaren kriterioa, beti heriotza eta inperua gogoratzuz sartzen euskun izuagatik. Askok, bildurrez, gehiago elizara joaterik be ez genduan nahi. Gainera, gizarte-giroa genduan halakoa. Zorionerako, talde bihurria sakabanatu eban doktrina maistren artean eta bere loiba Dunixigaz tokatu jatan. On hutsa zan “Duni” eta haregana bialdu ginuzenok, aurrerantzean ez genduan ezagutu tormenturik. Gainera beste abade gazte barri bat etorri jakun, Don Felix Markiegi, ona benetan, doktrina garaian solfeo irakasle, gaztetxo guztiok guztiz maitatzera heldu ginena.

Seguru asko, politikoeok, gaur lez orduan be: emon, ez dakit inork ezer emoten eban; baina, eskaini bai, eskaini, dana. Politikoen norgehiagokak ez eukon eta ez dauko akaburik.

Hala ta guztiz be, sozialistak buru hobeak eukezen, idealetan zintzo jokatzuz eta zerbitzuetan onradu. Horregaz irabazten eutsen gainekoeri. Eibarren sozialista izatea ez zan Txomin Agirrek *Garoa-n* azaltzen eban bezin xinplea, abadiaren aurrean txapelik ez kentzea eta abar. Utopiazko iritziegaz ibiliko ziren behar bada; baina gizarteko justiziaz egi guztien jabe ziran ustean. Eta, *Garoa*-koa anekdota huts bat da idea batzuen jokabidea erakusteko; era berean baina guztiz beste alderdikakoa da gerra ondoko lehen urtean Untzagako plazan bi sozialistek alkarren arteko berbetea. Bata Labarixa, maliziarik bageko gizona, eta bestea Maskuelo, mundu pikaro honen barri zerbait gehiago ekiana. Labarixak itaundu eutsanean: “Honek, frankotarrok zer pentsatzen juek? Guk, zikeran gizonontzako mundu hobe bat egiteko programak eukaguzen; baina honek zer?” Maskueloren erantzuna: “Guk amesak ugari; baina honek be bajaukez heurori komeni kakuezen programak. Guretzako biharra eta mezak, eta beste guztia heurontzat”.

Anekdota esajeratu horrek zerbait erakusten dau. Baina Errepublikako denbora aurrera zoian neurrian, Don Poliren ekintzak geroago eta indartsuago etozen, sozialistak ez ebelako erakutsi ez abertzaletasunik eta ez euskal-tzaletasunik.

Orduko eibartarren kezka guztiak gizarte arazoetara soil soilik aurkeztuak ziran munduan besterik ezer ez balitz legetxe. Zeharo bestelakoa zan Ibargutxiren erlijiozko gogoeta, honek hau eban bere mundua eta fin ziharduan bere bidetik. Orain konturatzen naiz hobeto bere problemakaz. Eta beste leihorik ez eban irikitzen zerurakoa izan ezik. Baina, heriotzaren trantze larria jartzen eban beti bide. *Jaungoikoa'ren Legeko Aginduak* (1925). Umiendako dotrinen prestakizunak, *Jaungoiko-zale*-rako kolaboraziñoak eta eguneroko eginkizunetan buru-belarri murgildurik bizi zan Don Juan. Langilea zala, ez dago dudarik.

Bere erlijiozko lanok aztertzeke bada ni baino gizon prestuagorik eta beren lumetatik urten diran iritzi eta esaldietan oinarritu nahi neuke. Esate

baterako, hara zer ziñoan Kerexetak: “Ibargutxi’tar Jon Gurutz jauna ezaguna da euskal-irakurleen artean, uzkurtz-gaietan diarduenen artean batez bere. Lenengo maillan agertzen da beti”. Hala be, gramatikaren aldetikoan ez dator guztiz bat. Ibiñagabeitiak ordea, ez deutsa holako akatsik bilatzen eta laudorioz beterik goستن ditu bere azken lanak. N. Tauer be lanaren sakontasunez eta gaia euskeraz hain egoki agertzeaz txunditurik gelditu zan eta aipamen ederra eskaini eutsan beste biak lez *Euzko-gogoa* aldizkarian.

Baina, idazle legez euskera zaila baiña estilo bizia erabili ebala ondo agertu euskun Mikel Zaratek: “Ibargutxik darabiltzan gaiak zail samarrak dira, bai. Baiña euskera aldetik bere (berak alan uste izan ez arren) zail samarrak dira. Euskera ondo ta sakon daki —jarraituko dau—; baina (bere aldiko semea dogu au bere-ta) beti berba garbiak erabili gureak kalte andia egiten deutse bere idazlanen argitasun eta gozotasunari. Beste euskalkietatik artzen dauz itz asko. Aranatarrak asmaturikoak bere ainbat artzen ditu. Gaiñera, euskera zaar zale da. Eta, jakiña, orrek astunagotu egiten ditu bere gai astunak. Dana dala, ondasuntegi bat dira Ibargutxiren liburuak”.

Iritzi horrek, bere lanik sakonena dan *Kristiñau-Ikasbide-Atzalbena* delakoaren lau tomoeri dira. Horretan, gaiaren aldetik batez be, Orixe izan da jakituna, inor jakitunik izan bada, eta txosten hau nik gura dodan baiño luzeago badoia be, bere ataltxo bat irakurri nahi neuke. Hara hemen: “Bost liburu auen iturriak —esango deusku gure Orixe zanak—. Lelengo ta beiñen: Jangoikoaren Beraren itza, Biblia’tik, eta batez bere, Ebangeliotik artua; urrena, Eleizako Gurasoena; Eleiz-batzarretako erabagiak; teologia; gizonak beure argitasunez irixten dauna, edo Pilosopi zindoa. Ikusten dozunez, irakurle, ur garbiagorik eta osasungarriagorik eziñ eskeiñi. Eta oparo, eskeiñi be. Libururik onenetako soroak ondo arakatu ditu, eta areitako lorea ta guna ta mamiña biltzen, erle langilea lez saiatu da”.

“Eritxia. Lan oneiri argitasuna ta berotasuna darie. Jakiña, Jainkoaren itzari dariezan doai orreik alde batera itzirik, Ibargutxi iaunak berak beure iruzkiñean argitasuna du beti aurretik; gero sua, bero biguna, edo gitxienez, su-geia arkituko dozu emen. Euskera gozua, garbia. Oraingo euskaltzaleak bere ondo ulertu dagikee. Zenbait aldiz itz barriak edo aspaldiko ez diranak erabiltzen ba dauz, ondoan ipinten dau beste bat argitasunerako. Liburu oneik, lelengoz, Abade iaunei laguntza andia izango iakez, erriari kristiñau ikasi gura daunari. Liburu auek ederto emango dabe katoliku baten etxeko liburutegian, noizean bein eta askotan bere irakurteko”.

Euskal kulturari dagokion alderdian nahikoa ondo erakutsi euskun bere jakituria 1957an Azkue zanaren omenaldiko hitzaldian, “Azkue euskeralogo” aztertzean (ikus *Euskera*, II, 1957). Azkueren lanak gorai patuz, lanik nagusienetan erabili zituen iturri eta kriterioak begiratu. Lan nagusien artean *Cancionero popular vasco* aipatzea ahaztu jakon. Baiña, behar bada, Olaizola abadeak “Azkue músico” hitzaldian aipatuko ebalakoan itxi eban.

Kristiñau-Ikasbide-Atzalbena osatzen dabien lau liburuegaz bere bizi-tzako lanik nagusia emaitutzat emon eban. Lan horretako idazkera, Zara-

tek ondo agertu ebanez, argiago izan behar eban, garbi-guran garbikeriara erori ez balitz. Hala ta guzti be, nere ustez, bere estilo eta bizkortasunari esker, ezta hain ulerkaitza. Ikurton, sakramentu ordez erabiltzeak eta ez deutsa mesederik egiten, baina bere bizkaiera bere garaikoen artean ederrenetakoa da.

Azken urteetan artikulu arriñagoak idazteari emon eutsan eta hor nabari da bere idazkeraren bizkortasuna. *Karmel*-en gizonari eta arimari buruz idatzi zituan 1960 eta 1961 urteetan. Iritzi zaharretatik ez eban aldatzen, gizonaren izakeraz ziharduala, Heidegger-en berririk barik ihardutzea ez zan harritzekoa, Kant beraren teoriak be apenas ezagutzen zituanez. Eta, eboluziñoaz beste hainbeste. Ni Teilhard de Chardin-en *Le groupe zoologique humain* eta *Le milieu divin* irakurtzen niharduan garai berean, Don Juan, lehenagoko eboluzio teorien kondenzazioak barritzen. Azkenean be, gure bideak kurutzatuta genduzen. Bere kezka bakarra geroko bizitzaz zan, eternidadeko bizitzaz eta gizonaren eginkizun guztia harako gertakizunetzkoa zeritxon.

Behar bada arrazoi guztien gainetik ebilten, Nork daki?

Dana dala, garaiko gizarte-giroaren biktima gu. Egun batean bidean kruzatu ginen alkar ulertu barik, baina bere zahartzaroan adiskide maite bihurtu ere bai, eta aspaldi granuja zan honek inoiz ez eban pentsatu Josafateko zelaira baino lehen doktrina maisuaren kontuak emoterik. Jaunak anpara gaitzala.

BIBLIOGRAFIA

IBARGUTXI, JUAN KURUTZ:

- *Loyola'tar Iñaki deunaren bederatzurruna*. Bilbo, 1915.
- *Jaungoikoa'ren ta Eliza'ren Aginduak*. Zornotza, 1925.
- *Eliz Ama Deunaren ikurtonak edo Sakramentuak*. Zornotza, 1932.
- *Jaungoikoa'ren ta Elizaren Aginduak* (Bigarren argitalpena). Bilbo, 1952. (I - Geroko bizitza; II - Jaungoikoa'ren ta Eliza'ren Aginduak; III - Eliz Ama Deunaren ikurtonak; IV - Otoia).
- *Rituala ere barriztua. Untziño Santua*. Donostia, 1964.
- **Euskera** agerkaria, II t. (1957).
- *Karmel* aldizkaria, X. urtea (1960) eta X. urtea (1961).

* * *

CORTÁZAR, N. de: *Cien autores vascos*. Donostia, 1966.

ETXENAGUSIA, K.; KORTAZAR, J.; ETXEBARRIA, A.: *Euskal Idazleak Bizkaieraz*. Bilbo, 1980.

ESTORNÉS LASA, B.: *Literatura*, vol III. Enciclopedia General del País Vasco (cuerpo B). Donostia, 1973.

ETXEBARRIA, T.: *Viaje al país de los recuerdos*. México, 1968.

ETXEBARRI, T.: *Ibiltarixanak*. Zarautz, 1967.

IBINAGABEITIA, A.: *Euzko-gogoa* aldizkaria, V, 1954.

KEREXETA, J.: *Euzko-gogoa* aldizkaria, VII, 1957.

LARRAÑAGA, P.: *Contribución a la historia obrera de Euskalerrria*, 2 tomo. Donostia, 1976-77.

LASPIUR, I.: *Kooperatibak. Jakin sorta*, 7 zenb., Aranzazu, 1973.

ONAINDIA, S.: *Euskal Literatura*, t. IV eta V. Bilbo, 1975-1977.

ORMAETXEA, N. "Orixe": *Karmel*, X. zenb., 1960.

Revista *Eibar*, números 34 (1960), 42 (1960), 134 (1971), 163 (1971) y 164 (1974).

SAN MARTÍN, J.: *Escritores euskéricos*. Bilbao, 1968.

SAN MARTÍN, J.: *Eibar*. (Diccionario Enciclopédico Vasco. Auñamendi, t. X, capítulo monográfico). Donostia, 1979.

TAUER, N.: *Euzko-gogoa* aldizkaria, X. zenb., 1959.

Villasante, Fr. L.: *Historia de la Literatura Vasca* (2.ª edición). Aranzazu, 1979.

ZARATE, M.: *Bizkaiko Euskal Idazleak*. Bilbo, 1970.

GRAMATIKA SAILA

BA- BAIEZKOA AURREZKIA

Donostia, 1983-XII-30

Beñat Oihartzabal

Badugu euskaraz esaera ezagun bat, euskal herri guztian molde desberdinetan bildua izan dena, eta gure aitatxi zenak honela erran ohi omen zuena:

Banaki banikek, banu banakikek

Ez du eiki honek azalpenen beharrik, eta egia erran lantto honen atarian ezartzeko atxeki nahi ukan badut, ez da lehenagoko herri zuhurtzia galtzeko perilean ikusten dudalako, bai ordean egungo gaiaren mugatzeko oinarri ezin hobe ematen duelako. Alabaina biziki argiki erakusten digu *ba-* aurrizkia perpausetan zer gisatan agertzen ahal zaigun:

– Baldintzetako protasietan lehenik *aditz laguntzaile edo adizkera* trinko bati lotua, *orduan forma alokutiboan* erabilera eragozten duelarik ardura (hala nola gertatzen baita gure adibidean *banu* eta *banaki* adizkerekin) (1);

– baiezko esaldietan bestalde, beti *aditz bati lotua* (guztiz gehienetan adizkera trinko *bati*, baina forma alokutiboak ezertan trabatu gabe gure erenpluan ongi ikus daitekeenaz: *banikek, banakikek*.

Azken *ba-* honetaz soilik ariko gara txosten honetan, eta haren azterketa bi partetan eginen dugu: lehenbizikoan aurrizkiaren erabilera manatzen duten ingurumenak aipatuko ditugu; bigarrenean berriz, *ba-* horren balio semantikoaren doi bat argitzera entseiatuko gara.

1. BA- BAIEZKOAREN ERABILERA MANATZEN DUTEN INGURUMENAK

Lehen parte honi dagokion ikerketa adizkera trinkoa duten esaldietara mugatu dugu, *ba-* baiezkoa, jadanik erran bezala, holakoetan agertzen baita maizenik; aditz laguntzaileeri *ere* lot dakiekeela egia denarren, hondarrean mintzatuko gara bereziki egoera horretaz.

(1) Hala zen bederen lehenago, eta hala da oraino toki askotan, ez orotan ordean. Zuberorik lege zaharrak bere osoan segitzen badu, Lapurdin eta hartarik harago ez da beti hola gertatzen, baldintza errealeko formekin behinik behin.

Ba-ren erabilera bi moldetan baldintzaturik egon daiteke: edo perpausean ezin egonez, edo hartan baitezpadatuki agertu beharrez. Bi posibilitateak bata bestearen ondotik ikus ditzagun, bidenabar aurrizkiaren eginkizun sintaktikoa edo-eta enontziatiboa zedarriztatuz.

1.1. BA- ezin ager daitekeen ingurumenak

Gauza jakina da zenbait ingurumenetan *ba*- baiezko aurrizkia ez dela agertuko. Hain zuzen ere P. Lafitte-k bere gramatikan zenbait egoera gisa horretakoak aipatzen baititu, uste dut guk ere hemen zerrenda hura geure dezaakegula eta beharbada luza ere dirogula.

1.1.1. *Ba*- baiezkoa ez daiteke ager, adizkera jokatuak beste aurrizki bat duelarik: *ba*- baldintzazkoa, edo *bait*-.

a) *Ba*- protasietakoarentzat ez da batere dudarik. *Baldin* partikula ager-tarazten bada perpausean, nahi-ta-ez adizkerako *ba*- aurrizkia baldintzazkoa izanen da, eta *ba*- baiezkorik ezin agertuko da.

Baldin badakizu errazu

Baldin ba(i) badakizu errazu

b) *Bait*- aurrizkiak denaz bezainbatean, aitzitik, dudan nago beti hala den euskalki guztietan. Ipar aldekoetan segurik bai, baina mugaz beste partean? Zenbait idazkitan biak (*ba*- eta *bait*-) perpaus berean aurki daitezke, orduan *ba*- *bai* forman agertzen delarik, *bait*- aurrizkiaren ezkerrean (2); adibidez Arejitak bere *Euskal joskera*-n exenplu hau eskaintzen digu:

Bai baitzekin karlisten etsai aundia zala (Otxolua, **Euskera**, 1927).

Ez naiz segur holako itzuliak egiazki erabiltzen diren ele egitean, eta aitortu dut eni bederen bitxi baino bitxiago iruditzen zaidala *ba*- *bait*-ekin batean erabiltzea:

Erraten ahal dautzut, badakit hala dela

Erraten ahal dautzut, baitakit hala dela

??Erraten ahal dautzut, ba baitakit hala dela

(2) *Bai ba*-ren aldaera gisa agertzen da zenbait euskalkitan, zerbaitek adizkera jokatuari zuzenean lotzera uzten ez diolarik bereziki: *badaki*, baina *bai ote daki* (Baztanen adibidez, eta bestetan ere bai).

Merezi ote du bestalde *bait*- eta *ba*- baldintzazkoa ere ezin uztartuzkoak direla gaineratzea? Hona adibide bat, zeinetan *ba*-baldintzazkoak *bait*- perpausetik egotzi bezala baitu:

Interrogaturen çaituztet nic ere çuec gauça batez, cein badarradaçue nic ere erranen drauçuet, cer autoritatez gauça hauc egulten ditudan. Leizarraga, Mateo, XXI, 24.

cein badarradaçue horretan diogunaren froga garbia kausitzen dugu. Alabaina, *zein* hemen izenorde erlatibo gisa erabilia denaz gero, adizkerak *bait*- behar zuen, *ba*- baldintzazkoa poxuluan zer ordean.

Horiek hola, ez dakit elkartzetasun horretarik deus *ba*-ren azterketa-
rentzat balio handirik duenik atera dezakegun. Alabaina, hiru morfemak, *ba*-
baiezkoa, *ba*- baldintzazkoa eta *bait*-, *bai* partikulari zuzenki lotuak izanik,
delako ezintasunak morfologian erro hartzen duela irudi baitu.

1.1.2. *Ba*- ez da agertzen aginterazko perpausetan, ez eta galdera par-
tzialetan (galderazko izenorde batekin giten direnetan).

a) Aginteran gauzak aski garbi dira, adibide hauetan ikus dezakegunaz:

Zaude isilik! baina ° *Bazaude isilik!*

Zoaz hemendik! baina ° *Bazoaz hemendik!*

Zatoz hona! baina ° *Bazatoz hona!*

Hala ere gogora dezagun zenbaiten ustez, Bonaparterenez adibidez,
aginteran aurki daitekeen *b(e)*-, *ba*-tik heldu dela: *beza* < ° *badeza*, hala nola
bizkaitarrez *bozak* < *badozak*. Bai Azkuek, bai Lafonek ordean beren kriti-
kak egin dizkiote hipotesi horri; hainbestenarekin ez dut uste egiazki agintera-
ko *b(e)*- (sekula ere ez *ba*-) hemen diogunari kontra jar dakioken.

b) Galdera partzialekin benturaz ez dugu horren debeku zorrotzik, Ipar
aldean bederen. Halarik ere ezin ukatua da oztopo handiak badirela izenorde
galderazko bat duten perpausetan *ba*- erabiltzeko (3).

??*Non bazabiltza?* baina *Non zabilta??*

??*Nork badaki?* baina *Nork daki?*

??*Zenbat urte baduzu?* baina *Zenbat urte duzu?*

Erran gabe doa galdera osoetan, berriz, *ba*- batere problemarik gabe
erabiltzen ahalko dugula:

Badakizua?

Ba ote dator?

Ba al dago jenderik?

Hemen aurkeztu ditugun bi inkompatibilitateen ondotik, *ba*- asertzioetan
baizik ez zaigula agertzen erran dezakegu (haien sailean sartarazten ditugula
dagozkien galdera osoak).

1.1.3. *Ba*- baiezkorik ez daiteke ezezko asertzioetan aurki.

Asertzioetan agertzen bada *ba*- aurrizkia, ez da hala ere edozeinetan egi-
nen, *ba*- baiezkkoa, baldintzazkoa ez bezala, ezin baitarabilkegu ezezko aser-
tzioetan:

° *Ez, ez badakigu* baina *Ez, ez dakigu*

(3) Gazteen artean bereziki nabari da joera berria Ipar aldean.

1.1.4. *Ba-* ez da erabiltzen perpaus erlatiboetan.

R. de Rijk-i zor baitiogu ohar hori, demadan hark bere tesian eskaini adibidea:

Datorren ijitoa ez datorrenaren anaia da
°Badatorren ijitoa ez datorrenaren anaia da.

Egia da haatik, puntu hau ez dela, gaur bederen, beti denetan berdin errespetatua. Alde batetik zenbait lumaren pean, ez edozeinenan, bestelako adibideak atzeman ditzakegu batzutan:

Hitzak esportatu egiten dira, herritik herrira mailegatu; eta bazeuden hizkuntzatik ez zeuden batetara hedatzen. (Txillardegi, *Hizkuntzalaritza hiztegia*, 1. 293. or)

Bestalde, baxenafar-lapurteraz bederen, erlatibo libroak aposizioan direnean partikulazki, aipatu ezintasuna arintzen bezala da. Hona Lafitte-k bere gramatikan ematen digun esenplu bat:

deus badagonik ez da. (4)

Textu idatzietan gisa bereko esaldiak aski errazki bil daitezke hala nola J. Etxepareren *Buruxkak* deitu liburuan:

bertze bat, piltzarrez lepo belarriak kukutuak ipar haizeak azpitik goiti daldaratuz, ukurturik badoana... (83. or.)

Halaber Lapeyre-ren *Kredo*-an, hauxe kausi daiteke aposiziorik izan gabe (duen aire traketoa, *mixterioak* eskuinean egotetik heldu zaio):

Gure Erljio sainduan badiren bezala mixterioak (...), badire ere mirakuiluak (69. or.) (5).

Salbuespenetan sobera sartu gabe, onar dezagun bizkitartean de Rijk-en oharra orokorki zuzena dela, baxenafar-lapurterarentzat ere bai. *Sosa badut* erran ohi dugu, baina ez *?badudan sosa*, *ba-* aurrizkia soberakin baitugu orduan. Halaber *ba*-ren erabilera beharrezkoa duen *izan* aditza hartzen badugu (ez *laguntzaile eta ez kopula ez denean, hots*), erlatiboetan beti *ba-* gabe darabilgula ikusten ahal dugu. *Etxe hortan haurrak badira* erraten dugularik,

(4) Esaldiaren erran nahia atxeki nahi bada (“il n’y a rien qui soit stable”), *ba-* ez da ken erraza. Derradan oraino, kasu honetan aposizioa ez dela horren segura, “eskuineko” erlatiboa izan baitaiteke hemen.

(5) Luze lihoakiguke puntu honen ongi ikertzea, gauzak, iduriz, ez baitira hain argi. Ez da dudarik, erlatiko libroetan (aposiziorik gabe ere), *ba*-aski errazkoi sartzen dutela gaurko Iparaldeko idazleek. Adibidez, L. Léon-en ebanjelioaren itzulpenean, aurki daitezke honelakoak:

beharririk kaduenak adi beza (Mark IV, 29, 23)

Baduenari emanen diote, ez duenari aldiz, duen hura ere Khenduko (Mark IV, 25).

Ohart azken honetan: *baduenari* (erlatibo libroan), *duen hura* bestean.

etxe haren aipatzeko ez diogu: ??*haurrak badiren etxea*, bai ordean, *haurrak diren etxea*.

Ba- erlatiboetarik kanpo atxekia dela esplikatzeko, bi argumentu ematen ditu de Rijk-ek:

a) *ba-* nolabait galdegai markatzaile izanki, eta perpaus erlatiboetan izen sintagma burukoa (erdarazko antezedentea) izanez galdegaia, *ba-k* (*egin* fokus-enfasi emaleak bezala) ez omen du haietan tokirik (6).

Derradan lehen esplikabide hau aski ahula iruditzen zaidala. Lehenik, ikusiko dugun bezala, *ba-* ez delakotz beti galdegai markatzailea. Bigarrenik, ez baitut uste erlatibogintzak focus-jokuak, de Rijk-ek dioen moldean, eragozten dituen.

b) Erlatiboak beti aitzin egietsiak izanik, *ba-* afirmatzeko aurrizkiak ez du haietan zer eginik, erredontziazkoa bailitzateke orduan.

Argumentu hau, bestea baino indar handiagokoa zait, eta gure azteketa-rentzat ondorio hau aterako dugu: asertzioak jada egintzat ematen direnean, edo, terminologia egokiago bat erabiliz beharbada, aitzin-eraikiak direnean (hau da, hiztunak berriz bere gain hartu behar ez dituelarik), *ba-* ez da erabiltzen (7). Horrek negatiboki haxe erakusten digu: *ba-* asertzio positiboan gauzatzaile edo aktualizatzaile gisa agertzen zaigula (gauzatu edo aktualizatu behar ez denean ez baita haren beharrik).

1.2. BA- ekartzen duten ingurumenak

*Ba-*ren erabilera debekatzen duten ingurumenak ikusi ondoan, orain ekartzen dutenak aurkeztuko ditugu. Derragun aitzinetik elementu formalak oroz lehen ditugula hemen kontuan hartuko, semantikazkoak berriz, edo itxuraz hala direnak, geroko utzirik.

1.2.1. *Adizkera trinkoan jokatua (ATJa) elementu errematiko bakarra denean* (8).

Hori da enetzat, *ba-*ren erabilera osoki baitezpadakoa egiten duen ingurumen bakarra; har dezagun gure hastapeneko adibidea:

° Banu nakikek, ° banaki nikek.

Ba- baiezkoak kendurik, perpausak ezin onartuzkoak dira.

(6) Hona zuzen-zuzen zer dioen de Rijk-ek: "We never find this emphatic *egin* in relative clauses, just as we do not find the affirmative particle *ba* in relative clauses. (...) The procedent, then, is what is important in the consituent sentence, and, hence, there can be no focus different from this procedent" (Tesia, 97. or.).

(7) Hemen ere dematzagun de Rijk-en hitzak: "Relative clause are always presupposed to be true; thus, *ba*, an affirmative particle, has nothing to ad to the content of the embedded proposition". Tesia, 38. or.). Hemengo hiztegiaren argitzeko *aitzin egietsia*, "présupposé vrai"; *aitzin eraikia*, "pré-construit".

(8) *Adizkera trinkoan jokatua* (ATJa), erran nahi baita "forme verbale conjuguée au synthétique".

Halaber, ??*Dakit*, ??*Nator*, ??*Goaz*, ez dira errantza edo enontzio osoak. Zerbait falta zaie, hala nola ondoko hauek ere zerbait eskas baitute:

??*Aita*, *etxean dago, ama, berriz, dator.*

??*Zuk*, *behintzat, dakizu.*

Adibide horietan guztietan bada zerbait johan ez denik. Alabaina, euskaraz, predikatua ATJ huts batek baizik osatzen ez duenean, ez daiteke asertiorik egin (9). Horregatik, holako egoeretan, asertzio positiboetan, *ba-* beharrezkoa gertatuko da. Aditz konposatuetan, berriz, besterik jazoten da, aditz nagusiak elementu errematikoa osa baitezake. Gogoan eduki, hala eta guztiz ere, zenbait euskalkitan, aditz perifrastikoekin ere gauza bertsua gerta daitekeela. Hona adibidez ikaztegiatako informatzaile batek nola erantzun dien galdera hauei: (10)

Zer egin du Anttonek?

- a) *kanpora atera da.*
- b) *atera in da.*

Zer egin duzu?

- a) *lagunekin ibilli naiz.*
- b) *bazkaldu in det.*
- c) *kotxea gelditu det.*
- d) *gelditu in naiz.*

Zer egin behar duzu?

- a) *Miarritzera jun nai det.*
- b) *atera in nai det.*

Ohart gaitzke, aditza elementu errematiko bakarra denean, *egin* agertzen dela erantzunetan; aldiz, beste osagai batek laguntzen duenean, ez dela erabiltzen (nahiz osagai hura ez den ezertan ere enfatikoa).

Bada, ditz trinkoekin zorrotzago eta hedatuago da aipatu bortxaketa. Hainbestenarekin, ATJ huts bat aditz paradigma batetarik jalgitako erakusgarria izan daiteke, baina ez dezake enontziorik osa, lehen eman exenpluetan

(9) Aginduak aldiz bai: *Zaugi! Zoaz! Hago!* Altubek puntu hau ongi azaltzen du (*Erderismos*).

(10) Eskerrak ematen dizkiot Aize Apaletegi-ri, G. Rebuschirekin batean egin galdaketaren denboran, erakutsi zuen pazientziagatik. Berriro diodan, informatzaile honekin oso *erregularki* atera forma horiek ez bide direla Gipuzkoan berean ere, orotan arras berdín erabiltzen. Hemen gure arrazoibidea piska bat ilustratzeaz beste helbururik ez dugu.

ikus daitekeenaz. *Ba-* adizkerari eransten bazaio, aitzitik, errantza betetzen bezala da: predikatua (kasu horretan aditza bera) aktualizatu egiten dela erranen dugu.

?? <i>Dakit</i>	<i>Badakit</i>
?? <i>Nator</i>	<i>Banator</i>
?? <i>Gabiltza</i>	<i>Bagabiltza</i>
?? <i>Ama, berriz, dator</i>	<i>Ama, berriz, badator</i>
?? <i>Zuk, behintzat dakizu</i>	<i>Zuk, behintzat, badakizu</i>

Garbi gera bedi, *ba-* eranstearekin, informazioaren aldetik deus berri ez dugula ekartzen, eta enontzinoa positiboa izanik ez dela bereziki baietz errateko moldatua (11). Horrela, *ba-*ren zer-egina sintaktikoa da lehen-lehenik holakoetan; *predikatuari gorputz ematen dio*; lehen, *ba-*, asertzio positiboetan, gauzatzaille gisa agertzen zela erran baitugu, orai hobeki muga dezakegu haren eginkizuna, aipatu ingurumean *predikatu aktualizatzaile* ere dela baieztatuz. Ingurumen horretarik kanpo ordean, *ba-* ez da gehiago molde berean beharrezkoa (hau da, ATJa elementu errematiko bakarra ez denean).

?? <i>Ama berriz, dator</i>	baina	– <i>ama, berriz, oinez dator</i>
		– <i>ama, berriz, etortzen da</i> (12)
		– <i>ama, berriz, etorri dator</i>

Altube-ren laneri esker, franko ongi ezaguna da zenbait bizkaitarrek erabiltzen duten itzulia, hemen azken adibidean aurkitzen duguna (ATJaren ondoan partizipioa). Aipu dugun egoeran, haren baliatzeak *ba-*ren erabilera aldaraziko du gisa den bezala. Hona literaturatik atera bi esenplu, lehenbizikoa Mogeli zor dioguna, eta bigarrena Erkiagari.

Irasten dabezan artean, ordiak eresten diardula entzun dantzu (Peru Abarka).

Emendik urrun zenbiltzala-ta nengoan, Kerman, baina ikusi zakustaz-eta, badakit zeure bazterrera zarena (Arranegi).

Gure bi aipuetan, *entzun dantzu*, eta *ikusi zakustaz*, beren perpauseko elementu errematiko bakarrak dira (13). Errepikapenaren jokua hartu ez balute idazleek, *ba-* sartu behar zuketean adizkeraren aurrean. Batzutan beste-

(11) Hizkuntzetan asertzio negatiboa da bereziki markatu ohi dena. Positiboa ordean, ez non ez den enfasiaraz edo kontrastez haren azpimarratzeko. Gure adibideetan interpretapen hau ere egin daiteke, baina ez da beharrezkoa (ikus infra.).

(12) Benturaz zenbait euskaldunek *egin* sartzeko joera dute holako kasu batetan (ikus gorago Ikaztegieta informatazalearen erantzunak). Gehienentzat ordean, eta Ipar aldean ororentzat, aditz nagusia aski da asertzio baten moldatzeko. Egia da, forma "irregular" batzu sortu direla horrela: *heldu naiz (banator); johan zira (bazoaz) ibilki dire (badabiltza)*, etab.

(13) Ez da dudarik bigarreanean; lehenbizikoan ere hala da, kontxtua ikusirik egiazta daitekeenaz.

rik erraten bada ere, uste dut, holako kasuetan, bi itzulien arteko diferentzia estilistikoa dela soil-soilik.

Erran gabe doa, errepikapena aditzaren topikalizatzeko erabiltzen bada, orduan *ba-* aurrizkia berriz agertuko dela:

jakin daki baina — ° *jakin, daki*
 — ° *jakin ere, daki*
 — *jakin (ere), badaki*

Lehenbiziko adibidean *jakin* partizipioak du predikatua gorpuzten; bes-teetan, ordean, pausa bat baita haren ondotik, edo *ere*, tema gisa agertzen da; horretaz, *ba-* ez bazaio eransten adizkerari, maingu gelditzen da esaldia.

1.2.2. *BA- aurrizkia, ATJa perpauseko lehenbiziko ATJa* esaldiaren hastapenean izateak *ba-*ren erabilera ohi dakarrela ezin ukatua da. Kasik obligatuzki asko euskalkitan. Hala diote, adibidez, Lafitte-k (baxenafar-lapurterarentzat), N^oDiaye-k (Baztanerarentzat) eta Rebuschi-k (Gipuzkera-arentzat).

Egia da anitz euskaldunek gaitzets litzaketela hauek bezalako esaldiak:

??*Da zozoa*
 ??*Nabil oinez*
 ??*Nago etxean*
 ??*Dakit hori*
 ??*Dauzkagu hiru*

Bizkitartean, ez dezakegu ahantz textu idatzietan, aspaldiskoetan bereziki, anitz molde horretako esaldi atzematen dela. Halaber, iruditze zait gaurko euskaldun askori, Hego aldekoeri bereziki, entzun dakizkiekeela. Ipar aldean guti agertzen dira egun orozko elaketa arruntetan; gehiago kausitzen ahal dira, aldiz, textu idatzietan, edo aditzen, berdin, hitzaldietan, hizkuntza “jaundu” nahi balitz bezala horrela (*-io-* aditzarekin edo kopularekin bereziki).

Bistan dena oso tratamendu berezia merezi dute beste zenbait itzulik, zeintan aditzaren osagai bat elipsiz ezabatua izan baita:

Nago egia ote den
Daukat hura dela hoberena

Lehen adibidean, *galdez nago* edo horrelako zerbait endelegatzen dugu, bestean, berriz, *segurtzat daukat* edo molde bertuko lokuzio bat. Arras bestelakoa baita azken egoera hau, utz dezagun besterik gabe, eta ikus ditzagun, *Peru Abarka*-tik ateraiak, zenbait adibide, guk aipatu joerari bizkar ematen diotenak (14):

(14) Hemen aurkeztu adibideak oro, Mogel-ek bere liburu famatuan kondatu “alegi” labur batetan atzematen dira. Benturaz nahitara erabilia zuen Mogel-ek, usaiaz kanpoko hizke-ra hau karia horretara. Gisa guztiez, maiztasun tikiago batetan bada ere, franko aise biltzen dira holako egiturak nobelako beste orrietan ere. (Ikus delako alegia 62-63. orr. etan).

- *Dirautsa ak oni*
- *Daroa, bada, etxera*
- *Darraiko etxekoa*
- *Noa neure etxera*
- *Dakit katuen berri*
- *Iatorko laguna*

Ez da dudarik hizkera arruntarentzat, enfasi joku bereziak kontutan hartzen ez badira, “jatorrago” irudituko zaizkigula euskaldun gehieneri esaldi horiek, elementu errematikoa aditzaren ezkerrean ematen bazaie, edo-eta, hola utzirik, *ba-* aurrizkia lotzen bazaio adizkerari.

Azken erabilera hau, hain zuzen, ipuinetan askotan erabiltzen dena da. Kondakizunaren harian, gertakariak elkarren segidan ematen direnean, usu, horrela moldatzen dira esaldiak, *ba-* erantsiz aditz trinko, aitzinean direneri. Gauza horretaz ongi konturatu zen Altube bera ere:

“Hay una clase, muy usual, de períodos de carácter narrativo en los que aparece cierto número de oraciones de afirmación inquirida relacionadas unas con otras, como formando una serie que termina generalmente con una oración precedida de la conjunción copulativa. Estas oraciones, en euskera, caracterizan a su verbo, si es sintético, por medio del adverbial *ba*, y si perifrástico, por el acento equivalente. (*Erderismos*, § 75).

Altube ohartzen zen beraz, batzutan, berak “oraciones de afirmación inquirida” deitzen zituen horiek ez zirela egiazki baieztasunaren bereziki markatzeko erabiltzen. Bizkitartean, nahiz ematen dituen adibideetan puntu hori garbi azaltzen den, ez du gaineratzen, holakoetan predikazioaren lehen elementuak aditzak direla beti. Altabada horregatik dute adizkera sintetikoek *ba-* hartu behar orduan.

Besterik da zergatik hori gertatzen den esplikatzeari; hau da, ATJ batek predikatua zergatik ez duen berak bakarrik osatzen ahal adieraztea. *Zergatik ?datoz* ez den enontzio osoa eta bai *badatoz* edo *hordatoz* (heldu direla errateko besterik gabe); zergatik, halaber, *??goaz (etxera)*, bitxi ohi zaigun gehieneri, eta ez: *bagoaz (etxera)*, edo *etxera goaz*.

Nik ez dut galdera hau erantzuteko biderik ikusten. Are gehiago dena, gaurko linguistikak ihardesteko posibilitate oso guti damaigula iruditzen zait. Beharbada, G. Guillaume-ren teoretara itzuli behar genuke argitasun bila, “subduction” deitu kontzeptura agian (15).

(15) G. Guillaumek, aditzari buruz egin zituen lanetan, euskararen kasua kontutan hartu zuen. Lacombe-rekin ukan zuen korrespondantzia (publikatzekoa) bizpahiru gutun badira, euskal aditzaz Guillaume-k zituen ideiak azaltzen dituztenak. Guk hemen aipatzen dugun arazoa ez da agertzen, baina euskal aditza nola moldatua den adieraztean, bazterretik bederen hunkitzen du. Hona, 1941.eko Maiatzaren 17ko gutunean zer dioen Guillaume-k, adizkera trinkoen moldaketaz:

1.2.3. *BA- aurrizkia, ATJak ERE ezkerrean duenean.* ATJaren ezkerreko lehen elementua *ere* denean, *ba-* eransteko joera nabaria kausitzen dugu mendebaldeko euskalkietan. G. Rebuschi-k puntu hau ongi azpimarkatzen du *Structure de l'énoncé en basque* deitu bere lanean, eta ez da dudarik mendebaldeko euskalkiak bereziki aski hurbiletik darraizkiola joera horri. Hona adibide bat bizkaieraz *Kresala* obratik atertoa:

Bakarrik gelditu giñanian a, berandu be bazala ta, otz be begoala ta, arrai piska bat be bageukala ta... asi giñan etxeruntz.

Ikus dezakegu nola ATJak (*izan, egon, eta euki* aditzekin) *be* (bizk. *bere, hots; kom. ere*) hartzen duen ezkerretik, ondorioz, *ba-* agertzen delarik adizkeraren gainean. Ongi egiazta daiteke hemen, *ba-* aurrizkiak ez duela baieztasuna markatzen; *bere*-ren ondotik, ordean, haren sartzan beharrezkoa bezala sendi zukeen idazleak. Beste batzutan bistan dena baieztapena hobeki agertzen da, T. Agirrerri mailegatu exenplu honetan ikus daitekeenaz:

– *Zelan, bada, egoten zara Antonigaz?*

– *Asko askotan eznaz egon. Zeugaz be banago. (Kresala).*

Ere-rekin gertatzen denaren ulertzeko, lehen aipatu esplikabidera itzuli behar dugu. Alabaina, mendebaldeko euskalkietan, *ere, usu, koordinaziotik* lekora, topikalizatzaile gisa erabilia baita, ardura perpausaren egitura finkatzen du:

“En regard de *eginen luke, legike* nous montre abstraction faite du regroupement originel des éléments subduits, les effets d’une subduction à ce point excessive qu’elle ôte à *luke* la possibilité de subsister, même au titre d’auxiliaire, en tant que mot séparable.

L’hypothèse générale que j’avance ici est séduisante par plus d’un côté. Elle date psychologiquement le basque. Le basque, jusque dans sa structure actuelle, évoque le lointain écroulement (subductif) du mot primitif, avec les regroupements obligés qui ont suivi. Plus étroitement, cette hypothèse postule pour *legike* (homogène au niveau de la langue) et *eginen luke* (homogène seulement au niveau du langage) les mêmes éléments de départ et elle fait voir dans les deux constructions le double résultat d’un même traitement, la *subduction*, inégalement développé. *Legike* est le résultat de la subduction extrême (celle qu’on a dans *j’aimerais*) et *eginen luke*, le résultat de la subduction non extrême (celle qu’on a dans *j’ai aimé* ou l’auxiliaire, pas trop subduit, garde son existence de mot).

On échappe par cette hypothèse aux difficultés d’un “historicisme” qui paraît bien être une erreur dans la matière et qui consiste à vouloir, à toute force, établir une consécution entre les constructions typiquement différentes que la langue offre. Ce par quoi on est amené à faire de *legike* l’antécédent de *eginen luke* (ou inversement) alors qu’on se trouve en présence de deux formations typiques parallèles dans le temps, et qui ne doivent leur différence qu’au degré inégal du traitement commun qui les engendre à partir des mêmes éléments de base. La fait historique se réduit, en l’occurrence, à la préférence finalement accordée par le basque (sous des influences qu’on aperçoit) à la subduction la moins poussée: celle qui laisse subsister l’auxiliaire. Je crois d’ailleurs que le basque laisse à lui-même n’aurait pas pris cette voie et aurait, au contraire, en portant de subduction à ses plus extrêmes conséquences, conduit la langue à un polysynthétisme capable de continuer le mot si longtemps et si loin qu’il pourrait enfermer en soi une quasi-phase”.

X ere / Y
Tema / Errema.

Adibidez:

- a) *Nik ere / ondo dakit.*
- b) *Nik ere / ba-dakit.*
- d) *Nik ere? / dakit.*

Enfasi jokuetan aditza topikalizatu beharrez errepikatzen delarik, gauza bera gertatzen da, gorago jada ikusi dugunaz:

Ibili dabil baina Ibili (ere), badabil.

Azken egitura honetan ere, *ere*-ren indar berezia ager daiteke, hala nola partizipio errepikatua ATJaren eskuinetik doalarik:

keia an barruan bere baebillen ibilli (Erkiaga, *Arranegi*).

Ohargarri da nola aditz perifrastikoetan ber-joera nabariko den, *ere*-k aditz nagusia estaltzen badu. Hona Ubillos-en *Christau doctriñ berri ecarlea* deitu liburutik bi aipu, aski adierazgarriak:

Israelgo, ta Judaco Erregueac (...) asco naigabe neque ta pena emancizten Profetai; ta illeraci ere bacituen Profetatic batzuec.

Esan ere bazuen, egingo zuela (...) aliantza obeago bat.

Nahiz gipuzkeraz eta bizkaieraz joera hau aski indartsua dirudien, ez da holakorik gertatzen euskalki guztietan. Lapurtera-baxenafarreraz edo zubeoraz adibidez, *ere* ez ohi da erabili mendebaldean bezala, topikalizatzaile gisa. Euskalki horietan *ere*-k predikatua bera batere eragozpenik gabe marka dezake, izan dadin adizkera trinkoaren aurreko elementua, edo berdin atributoa kopularen aitzinean, edo oraino aditz nagusia adizkera perifrastikoetan:

Berriz ere diot...

(Gezurti eta) gaixto ere da.

(Hola pentsatzen dut eta) erraten ere dut.

Zer nahi gisaz hemen dioguna ez da hertsikiegi ulertu behar, joera ezeztatzen duten kontradibideak aski errazki aurki baitaitezke, aditz perifrastikoe-kin bereziki, mendebaldeko euskalkietan; hona baño *Peru Abarkatik: Zuk bata badakizu, ikingo ere dozu bestea*. Bestalde *ere*-ren erabilera ez da beti oso erregularra, ez eta, adibidez kopularena: *Baina mirakuilua ez da xoilki egia bat (...). Da ere, gauza bat, egintza bat...* (Lapeyre, *Kredo*).

2. BA- BAIEZKOAREN AZTERKETA SEMANTIKOA

Lehen parteko azterketak *ba*- aurrizkiak ukan dezakeen eginkizun sintaktikoa argitan ezarria duela uste dut. Ikusi dugu zer moldetan aditz trinko

batekin osaturiko asertzio positiboetan, berez modalitate markatzaile den aurrizki hau, predikatu gauzatzaile edo aktualizatzaile ere izan daitekeen. Bizkitartean, gramatiketan haren eginkizun semantikoari beregainki kasu ematen zaio. Gu ere, bigarren parte honetan, azterketa horri lotuko gatzazkio.

Lehenik gogora dezagun horri buruz zer erran ohi den euskal gramatiketan. Bi azterbide proposatzen dira maizenik, lehena Altubek finkatu zuena, bigarrena Lafitte-ri zor zaiona.

Altubek baiezeko modalitatearen fokalizatzaile bat zekusan aurrizkian: "En todas las oraciones cuyo elemento inquirido es la cualidad afirmativa del verbo, la flexión verbal va provista, si es sintética del prefijo *ba-*". (*Erderismos*, 73). Bide beretik doaz, bai Villasante, bai Arejita:

"Aditzaren BAITASUNA adierazteko da BA izkia. Derrioz ipini beharrekoa da galdegaia aditzaren baitza dogunean." (*Euskal joskera*).

"Cuando el inquirido es la afirmación y el verbo es sintético, exige la presencia del prefijo *ba-* en el dicho verbo." Halarik ere gaineratzen du Euskaltzainburuak: "Si es práctica universal de la lengua, pero tampoco preceptiva o excluyente de otra". (*Sintaxis de la oración simple*).

Azterketa honen arabera, beraz, *ba-* galdegai marka gisa aurkezten da (baiezeko modalitatearen fokalizatzailea).

Lafitte-k berriz beste zerbait, piska bat desberdin dena, diosku: "Quant à la nuance précise qu'ajoute ce *ba-* au sens du verbe, il n'est pas facile de le définir: disons qu'il lui donne un sens absolu, un sens plein, souvent subjectif et continu (...). En tête d'une phrase, le *ba-* est courant chez les vieux auteurs; cette place indique quel'on tient à mettre le verbe en relief." (*Grammaire basque*, § 787).

Ikus daitekeenaz, Lafitte-rentzat *ba-k* aditzaren beraren erran-nahia josten du, edo azkartuz ("sens absolu, sens plein"), edo aspektuan hunkiz ("-sens subjectif et continu"); fokalizazioa ere aipatzen du, baina ez baitasunarentzat ("verbe mis en relief").

R. Lafon-ek (Schuchardt-en erranak bere eginez) hemen aipatu bi ikusmoldeak biltzen zituen. Haren arabera *ba-*ren eginkizuna hau zen: "faire ressortir en quelque manière la signification du verbe, ainsi que la signification substantielle des verbes auxiliaires", edo "la signification positive par rapport à la négative" (*Formes simples du verbe basque*, 438. or.).

N'Diaye-k, berriz, oso dudazkoa ematen du *ba-*ren betakizuna edukinaren aldetik: "La forme préfixée et la forme non-préfixée ne s'opposent pas dans le contenu, ce sont des variantes positionnelles: la forme en *ba-* apparaît toujours lorsque le verbe est placé en tête de l'énoncé ou de la proposition subordonnée (...). Dans les autres positions on trouve indifféremment la forme simple ou la forme préfixée". Hala eta guztiz ere, N'Diaye-k ongi azpimarka-